

การสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 เรื่อง

เศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มที่ 6

แนวปฏิบัติทางด้าน

โครงสร้างการผลิตและการค้าระหว่างประเทศ

18-19 ธันวาคม 2542

ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน

การปฏิบัติตามแนว “เศรษฐกิจพอเพียง” ด้านการค้าระหว่างประเทศ

โดย

ณัฐพงศ์ ทองภักดี
จักรพงศ์ อุซุपालะนันท์
จารุณี เต็มไพบูลย์
ดวงฤดี ศิริเสถียร
จิรต์ อิศรางกูร ณ อยุธยา
ปนิษฐา พัวพันวัฒนะ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา
สภาวิจัยแห่งชาติ
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
Abstract.....	iv
1. ความนำ	1
2. เศรษฐกิจพอเพียงกับกระแสโลกาภิวัตน์	3
2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดด้านการค้า	3
2.2 แนวโน้มของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	4
3. ความผันผวนและความเสี่ยงที่เกิดจากการค้าระหว่างประเทศ	8
3.1 ผลดีจากการค้าระหว่างประเทศ	8
3.2 ความผันผวนและความเสี่ยงจากการค้าระหว่างประเทศ	9
4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับมาตรการการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ	12
5. กลไกป้องกันความผันผวนและผลกระทบทางลบจากการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ	22
5.1 การกระจายสินค้าและตลาด	22
5.2 การพัฒนาตามพลวัตของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ	26
5.3 การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ	27
5.4 การใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงและความผันผวนของราคา	31
5.5 การมีเครื่องมือช่วยในการปรับตัวของแรงงาน	32
5.6 การคาดการณ์ที่สมเหตุสมผล (Rational expectation).....	34
5.7 การมีมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม	35
6. สรุป.....	35
เอกสารอ้างอิง.....	38

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของประเทศ ในปี 2534-25415
ตารางที่ 2	ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในเชิงเทคนิค จำแนกตาม ชนิดของกิจกรรม.....5
ตารางที่ 3	อัตราการคุ้มครองที่แท้จริงของไทย..... 14
ตารางที่ 4	อัตราการคุ้มครองที่แท้จริง (ERP) แยกตามรายสาขา : สาขาส่งออก..... 15
ตารางที่ 5	อัตราการคุ้มครองที่แท้จริง (ERP) แยกตามรายสาขา : สาขานำเข้า..... 16
ตารางที่ 6	สถิติผลิตภัณฑ์เคมีและการแปรรูปโลหะที่ได้รับบัตรเสริมในปี 2531-2541..... 18
ตารางที่ 7	เงินกู้สุทธิโดยตรงจากต่างประเทศแบ่งตามรายสาขา..... 19
ตารางที่ 8	สัดส่วนสินค้าส่งออกที่สำคัญ 15 อันดับแรก ปี 2523-2539.....23
ตารางที่ 9	สัดส่วนของมูลค่าสินค้าส่งออก 10 อันดับแรกของไทยเทียบกับประเทศในเอเชีย.....24
ตารางที่ 10	ชนิดของสินค้าที่มีค่า RCA มากกว่า 1 ของไทยเทียบกับประเทศในเอเชีย.....24
ตารางที่ 11	สัดส่วนการส่งออกของไทยแยกตามตลาด.....25
ตารางที่ 12	ค่าสัมประสิทธิ์วัดความผกผันของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการลงทุน ในรูปแบบอื่น.....29
ตารางที่ 13	ความถี่ของการเปลี่ยนแปลงทิศทางการเคลื่อนย้ายของเงินทุนสุทธิ ระหว่างปี 2523-2538.....30

The Philosophy of the "Sufficiency Economy" and International Trade

Nattapong Thongpakde et al.

ABSTRACT

Comparative advantage, which is a part of traditional international trade theory, can be applied to the philosophy of the "Sufficiency Economy" as the moderation and rational interpretation that nations should produce the products with relatively lower cost and more efficiency under their best knowledge and practices. Similarly, the concept of "home market effect" from new trade theory expressing that the tendency of countries to export products for which they have relatively large domestic market to achieve the economy of scale also accords to the philosophy of the "Sufficiency Economy". A country could adequately produce staples for domestic consumption and the remain can export to the world market.

The important feature of the globalization of production is the introduction of fragmentation or vertical specialization in production. The product will be composed of varieties of components with the lowest cost produced from countries around the world. Sourcing such a components is increasingly important practice through the transnational companies. Engaged the globalization, countries are widening open to trade with dynamic changing technologies. The new issues such as human right and environment will be additional non-tariff trade barriers.

Open to trade may benefit country in many aspects such as spurring growth, adopting new technology, improving welfare etc. however; it can contribute some disadvantages of risks and instabilities. The instability of domestic and international markets effect both consumers and producers. The important factors of risk are (a) price in the world market, (b) exchange rate, (c) technological changes and (d) trade competition and changes in trading rules.

From the philosophy of the "Sufficiency Economy" to the compatible trade theory of comparative advantage, the government should not initiate any intervention that create artificial comparative advantages, such as protective measures and promotion of weak heavy industries. The government should introduce mechanisms to foster dynamism of comparative advantage including enhancing technological capability, developing permanent comparative advantage, promoting and utilizing foreign direct investment for competitiveness and protecting environment for sustainable growth. To alleviate impacts of risk and instability for international trade, it is imperative to promote risk-hedging instruments for producers and traders, to set up appropriate price insurance mechanisms for major agricultural products, to provide adequate information facilitating rational investment, to train and educate labor force to be able to adapt to rapidly change in competitive environment and to provide necessary safety nets.

การปฏิบัติตามแนว “เศรษฐกิจพอเพียง” ด้านการค้าระหว่างประเทศ*

ฝ่ายวิจัยความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

1. ความนำ

เศรษฐศาสตร์มีกรอบการวิเคราะห์ซึ่งนำความต้องการ (preference) ของแต่ละบุคคล อันถูกกำหนดมาแล้วโดยบุคคลนั้นมาวิเคราะห์เพื่อที่จะจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เหมาะสมที่สุด เพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลให้ได้มากที่สุด หลักการการวิเคราะห์โดยส่วนใหญ่จะสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แนวทางคือ (1) ระดับอรรถของพาเรโต (Pareto optimality) ซึ่งจะพิจารณาถึงการจัดสรรทรัพยากรเพื่อที่จะตอบสนองบุคคลๆ หนึ่งให้เกิดความพอใจที่มากขึ้น โดยไม่ทำให้บุคคลอื่นๆ มีความพอใจที่ลดลง นั่นคือ การที่ใครสักคนหนึ่งดีขึ้นโดยไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน และแนวทางการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมอีกแนวทางหนึ่งคือ (2) ดุลยภาพ (equilibrium) นั่นคือ การจัดสรรทรัพยากรซึ่งถูกกำหนดโดยกลไกตลาด โดยที่ราคาและปริมาณจะถูกนำมาพิจารณาถึงจุดดุลยภาพ แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ใดก็ตามถ้าใช้กลไกตลาดมาวิเคราะห์ถึงจุดดุลยภาพ แบบจำลองนั้นจะเรียกว่าเป็นแบบจำลองที่มีหลักของเหตุผล (rational model) หลักของเหตุผลในที่นี้คือบุคคลจะเลือกกิจกรรมหรือทางเลือกที่ให้ประโยชน์มากที่สุด ภายใต้ทรัพยากรและข้อมูลที่มีอยู่ ดังนั้นผู้บริโภคจะซื้อสินค้าโดยมุ่งได้อรรถประโยชน์ (utility) สูงสุดจากสินค้านั้น และผู้ขายจะต้องผลิตสินค้าภายใต้ประสิทธิภาพสูงสุด มีต้นทุนต่ำสุด ดังนั้นบุคคลแต่ละบุคคลจะจัดหาหรือซื้อทรัพยากรหรือสินค้าอย่างมีเหตุผลเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ภายใต้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดของบุคคลๆ นั้น ดังนั้นการจัดสรรทรัพยากรนี้จะเป็นการจัดสรรที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ

หลักการทั้งสองแนวทางข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่เหมือนกัน ตามทฤษฎีพื้นฐานของสวัสดิการ (fundamental theorem of welfare) นั่นคือ ถ้าเกิดระดับอรรถ (Pareto optimal) แล้วก็จะหมายถึงเศรษฐกิจนั้นๆ ได้อยู่ในจุดดุลยภาพด้วย และในทางกลับกัน ถ้าเศรษฐกิจนั้นๆ อยู่ในจุดดุลยภาพ (equilibrium) ตามกลไกตลาดเศรษฐกิจนั้นก็จะเป็เศรษฐกิจที่ไม่มีผู้ใดเดือดร้อนจากการที่มีคนหนึ่งดีขึ้น ซึ่งก็คือ Pareto optimal นั่นเอง ในแนวทางทั้งสองนั้นชี้ให้เห็นถึงความพอประมาณและการมีเหตุผลโดยที่บุคคลหนึ่งจะเลือกสรรทรัพยากรหรือสินค้าอย่างมีเหตุผลเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองให้มากที่สุด ภายใต้ขอบเขตของความพอประมาณของงบประมาณของตนเองที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

* บทความนี้เสนอประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ด้านการค้าระหว่างประเทศตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ไม่มีการเสนอความคิดเห็นเป็นการระดมความคิดเห็นในงานสัมมนาประจำปีของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย บทความนี้ได้เป็นงานวิจัยที่ช่วยตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการค้าระหว่างประเทศอย่างรอบด้าน ผู้เขียนขอขอบคุณ ดร. ณรงค์ชัย อัครเศรณี และดร. วิศาล บุปผเวส ที่ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อบทความและการจัดประชุมระดมความคิดเห็น

ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นการวิเคราะห์ในเชิงสถิตย (static) การวิเคราะห์สามารถพิจารณาแบบพลวัต (dynamic) ซึ่งเพื่อความชัดเจนจึงขอล่าเฉพาะในแนวทางของจุดดุลยภาพ (equilibrium) ในกรณีเช่นนี้บุคคลๆ หนึ่งอาจจะซื้อหาทรัพยากรหรือสินค้าที่มาตอบสนองความต้องการของตนเองในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งมากกว่างบประมาณที่มีอยู่ในขณะนั้นได้ โดยการนำเอารายได้ในอนาคตมาใช้ในปัจจุบันผ่านขบวนการการกู้ยืม โดยมีอัตราดอกเบี้ยเป็นราคาของการนำเอางบประมาณรายได้ในอนาคตมาใช้ในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามจะต้องเป็นการบริโภคที่สมเหตุผลโดยการหาซื้อสินค้านั้นจะต้องเกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้ความพอประมาณของงบประมาณตลอดชีวิตของคนนั้น (lifetime income) ความไม่พอเพียงในกรณีของพลวัตจะเห็นได้ชัดเจน กล่าวคือบุคคลผู้นั้นอาจจะคิดว่าตนเองมีโอกาสที่จะมีเงินมากในอนาคต จึงบริโภคในปัจจุบันเกินความพอเพียง แต่เมื่อสิ่งที่คาดหวังไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ (irrational expectation) ก็จะทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาได้ โดยการบริโภค การออมและการลงทุน จะเบี่ยงเบนไปจากแนวทางดุลยภาพ (equilibrium path)

การพิจารณาข้างต้นอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการวิเคราะห์ในเชิงของบุคคลซึ่งเป็นแนวทางของเศรษฐศาสตร์จุลภาค แต่เศรษฐศาสตร์มหภาคแนวใหม่ส่วนใหญ่ก็จะอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์จุลภาค (micro-foundation macroeconomics) นั่นคือประเทศย่อมประกอบไปด้วยบุคคลต่างๆ จำนวนมาก ดังนั้นการวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์มหภาคจึงรวบรวมเอาบุคคลต่างๆ ในแนวของเศรษฐศาสตร์จุลภาคดังที่กล่าวในข้างต้นมารวมไว้ด้วยกัน ที่แตกต่างออกไปก็คือ อายุหรือเวลาของบุคคลมีการสิ้นสุด (finite horizon) แต่กรอบเวลาของประเทศโดยทั่วไปไม่มีการสิ้นสุด (infinite horizon) ดังนั้นรัฐบาลที่ปกครองประเทศนั้นสามารถนำเอางบประมาณรายได้ในอนาคตมาใช้ในปัจจุบันได้อย่างไม่สิ้นสุดตราบเท่าที่จะมีผู้ให้กู้ โดยที่ภาระการชำระคืนเงินกู้จะตกอยู่กับคนรุ่นต่อไปถ้าหากว่าผู้ที่อยู่ในยุคปัจจุบันใช้จ่ายไม่พอเพียงกับรายได้ที่มีอยู่ หรือใช้รายได้นั้นอย่างไม่สมเหตุผล ซึ่งขัดกับการพัฒนาประเทศให้เติบโตอย่างยั่งยืน

บทเรียนจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงปี 2540 เป็นหลักฐานยืนยันของความไม่พอเพียง นั่นคือเมื่อประเทศได้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน จึงทำให้มีการคาดหวังว่าเศรษฐกิจจะเติบโตเช่นนี้อีกไปเรื่อยๆ ดังนั้นจึงเกิดการบริโภคและลงทุนที่เกินความพอประมาณ โดยการนำเอางบประมาณในอนาคตมาใช้ในปัจจุบันอย่างมากผ่านขบวนการการกู้ยืม อีกทั้งยังมีการบริโภคและลงทุนที่ไม่มีเหตุผลซึ่งไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ เมื่อเศรษฐกิจไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ ผลของวิกฤตจึงได้ปรากฏให้เห็น โดยที่กระบวนการเจริญเติบโตของประเทศได้เบี่ยงเบนไปจากแนวทางดุลยภาพ ดังนั้นการพัฒนาประเทศที่อย่างยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงการที่มีทรัพยากรหรืองบประมาณเหลือมากพอที่จะให้คนรุ่นต่อไปสามารถที่จะนำมาใช้พัฒนาประเทศอย่างน้อยในระดับที่คนในรุ่นปัจจุบันดำเนินอยู่

ส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการคาดหวังว่าเศรษฐกิจจะเติบโตอย่างที่เคยเป็นมาในอดีตอาจมาจากการที่ประเทศมีการขยายตัวในการส่งออกที่สูงมาเป็นระยะเวลาหลายปี ทั้งนี้เป็นเพราะว่าภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ประเทศไทยเป็นประเทศที่เปิดทำการค้าระหว่างประเทศ และใช้นโยบายการส่งออกเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (export-led growth) แต่เมื่อเกิดการชะลอตัวของการขยายตัวของการส่งออกอย่างรุนแรงในปีก่อนหน้าที่จะเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งความไม่สมดุลของเศรษฐกิจมหภาค ปัญหาต่างๆ ก็ตามมาในที่สุดก็เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาการส่งออกนี้เป็นเหมือนชนวน (trigger) อันหนึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมานั้น ดังนั้นจึงจำเป็นที่ประเทศไทยควรที่จะวิเคราะห์และพิจารณาเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงทิศทาง

และนโยบายทางการค้าระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้กับการการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

บทความนี้มีหกส่วน ส่วนต่อไปจะอภิปรายถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกระแสโลกาภิวัตน์ ในส่วนที่สามกล่าวถึงข้อดี ความผันผวนและความเสี่ยงที่เกิดจากการค้าระหว่างประเทศ ในหัวข้อที่สี่พิจารณาความเชื่อมโยงของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับมาตรการการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะมาตรการที่อาจไม่สอดคล้องกับปรัชญานี้ ในหัวข้อที่ห้าจะกล่าวถึงกลไกป้องกันความผันผวนและผลกระทบทางลบจากการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ และหัวข้อส่วนสุดท้ายเป็นส่วนสรุป

2. เศรษฐกิจพอเพียงกับกระแสโลกาภิวัตน์

2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดด้านการค้า

การพิจารณาถึงสาเหตุว่าทำไมประเทศจึงทำการค้าระหว่างประเทศ และทิศทางว่าถ้าทำการค้าระหว่างประเทศแล้วประเทศควรจะส่งออกและนำเข้าสินค้าประเภทใด วิเคราะห์ได้ด้วยกรอบของทฤษฎีของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายว่าประเทศควรที่จะผลิตและส่งออกสินค้าที่ประเทศนั้นสามารถผลิตได้ด้วยต้นทุนโดยเปรียบเทียบที่ต่ำกว่าประเทศอื่น ในทางตรงกันข้ามประเทศควรที่จะนำเข้าสินค้าที่ประเทศนั้นไม่สามารถผลิตได้ด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่าประเทศอื่นโดยเปรียบเทียบ เมื่อเป็นเช่นนี้ทุกประเทศที่ทำการค้าระหว่างประเทศจะได้รับประโยชน์จากการที่ทุกประเทศเหล่านี้ได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกิดจากการที่ประเทศเหล่านี้ได้แบ่งงานกันทำ (division of labor) กล่าวคือประเทศใดที่ผลิตสินค้าใดได้ดีกว่าด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่าก็จะผลิตและส่งออกสินค้านั้น และในที่สุดประเทศที่ผลิตสินค้านั้นก็จะเกิดความชำนาญในการผลิตสินค้านั้น (specialization) ทฤษฎีของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบนี้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือประเทศควรที่จะรู้ความพอประมาณและความมีเหตุผลว่าควรที่จะผลิตหรือส่งเสริมการผลิตชนิดใด และไม่ควรที่จะผลิตหรือไม่ควรส่งเสริมการผลิตชนิดใด หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าประเทศควรที่จะรู้ความพอประมาณและความมีเหตุผลว่าไม่ควรที่จะผลิตหรือไม่ควรส่งเสริมการผลิตที่ไม่มีไม่ได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ นอกจากนี้การที่ประเทศตระหนักถึงความพอประมาณและความมีเหตุผลว่าควรที่จะผลิตหรือส่งเสริมการผลิตที่ประเทศนั้นมีความรู้ความชำนาญ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการผลิต โดยที่สิ่งใดที่ไม่มีมีความรู้ความชำนาญและไม่สามารถผลิตได้ด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า ก็จะไม่ผลิตหรือไม่ส่งเสริมให้ผลิต

การอภิปรายข้างต้นนี้เป็นทฤษฎีทางการค้าระหว่างประเทศแบบดั้งเดิม (traditional trade theory) แต่อย่างไรก็ตามได้มีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางการค้าระหว่างประเทศแนวใหม่ (new trade theory) (Krugman P. 1990) ซึ่งเน้นไปที่ การเพิ่มขึ้นของผลตอบแทนการผลิตเมื่อขยายการผลิต (increasing returns to scale) ส่วนที่

ต่างไปจากทฤษฎีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ คือ ทฤษฎีทางการค้าระหว่างประเทศแนวใหม่จะเป็นการวิเคราะห์และอธิบายการค้าระหว่างประเทศภายใต้ตลาดที่ไม่ใช้การแข่งขันโดยสมบูรณ์ โดยจะชี้ให้เห็นถึงสาเหตุและทิศทางของการมีการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งส่วนสำคัญที่เพิ่มขึ้นมาในการวิเคราะห์ถึงทิศทางของการมีการค้าระหว่างประเทศก็คือผลกระทบของตลาดภายในประเทศ (home market effect) ประเทศจะมีแนวโน้มส่งออกในสินค้าที่มีตลาดในประเทศที่มีขนาดใหญ่กว่าโดยเปรียบเทียบ ทั้งนี้การที่มีตลาดในประเทศที่มีขนาดใหญ่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่มีการผลิตสินค้าที่มี increasing return เนื่องจากต้นทุนการผลิตจะต่ำลงเมื่อมีการขยายการผลิต เมื่อมีการผลิตสูงเหลือจากที่มีการสนองความต้องการตลาดในประเทศก็จะมีการส่งออกได้

ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางการค้าระหว่างประเทศแนวใหม่นี้ มีส่วนน่าสนใจในด้านการสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงในแง่ของการผลิตให้เพียงพอใช้ในประเทศก่อน และเมื่อผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ ซึ่งจะเป็นการลดความเสี่ยงโดยมีตลาดภายในประเทศสามารถรองรับไว้บางส่วนไม่ต้องพึ่งตลาดต่างประเทศทั้งหมด เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศไปด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีทางการค้าระหว่างประเทศแบบดั้งเดิมหรือทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางการค้าระหว่างประเทศแนวใหม่จะสามารถสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 แนวโน้มของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ประเทศต่างๆ มีการเปิดเสรีมากขึ้น สินค้าส่งออกใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น

กระแสโลกาภิวัตน์ของโลกเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น ประเทศต่างๆ ได้พยายามที่จะเปิดประเทศทำการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศมากขึ้น โดยแต่ละประเทศต่างตระหนักว่าการเปิดประเทศเข้าไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัว (Sachs, Jeffrey and Andrew Warner 1995) จากการศึกษาข้อมูลในอดีตแสดงว่า ประเทศที่มีดัชนีการเปิดประเทศสูงจะมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงกว่าประเทศที่มีการเปิดประเทศน้อยกว่า (ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจรายสาขา 2542) ซึ่งการที่ประเทศต่างๆ มีการเปิดประเทศมากขึ้น ทำให้การแข่งขันในตลาดโลกเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นผลให้การค้าการลงทุนระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะมีความเสรีมากขึ้น

ประเทศส่วนใหญ่มีการเพิ่มแรงจูงใจให้มีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment) มากขึ้น (ตารางที่ 1) แสดงให้เห็นถึงจำนวนประเทศที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎระเบียบเพื่อเพิ่มแรงจูงใจให้มีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากจำนวน 80 ประเทศในปี 2534 เป็น 136 ประเทศในปี 2541 ประเทศกำลังพัฒนาแข่งขันเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ความสำคัญของสัดส่วนทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศในผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศจึงเพิ่มมากขึ้นมาตามลำดับ

นอกจากนี้การค้าระหว่างประเทศต่างๆ ในโลกยังมุ่งเน้นไปทางสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีเข้มข้นเพิ่มมากขึ้น (ตารางที่ 2) แสดงให้เห็นถึงอัตราการขยายตัวที่ลดลงของสินค้าที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิตเข้มข้น และสินค้าที่ใช้แรงงานเป็นปัจจัยการผลิตเข้มข้น จาก 7.4 และ 9.5 ในปี พ.ศ. 2523-33 เป็น 6.6 และ 7.7

ในปี พ.ศ. 2523-38 ตามลำดับ ในขณะที่สินค้าที่ใช้เทคโนโลยีในการผลิตเข้มข้นมีอัตราการขยายตัวที่เพิ่มขึ้น จาก 2.6 ในปี พ.ศ. 2523-33 เป็น 13.3 ในปี พ.ศ. 2523-38 การค้าบริการระหว่างประเทศก็มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะด้าน โทรคมนาคม การเงิน และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (electronic commerce) แนวโน้มเช่นนี้แสดงถึงการขยายตัวของการสินค้าที่มีพื้นฐานของความรู้ (knowledge-based) มากขึ้นกว่าที่จะใช้ทรัพยากรเป็นฐาน (resource-based)

ตารางที่ 1
การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของประเทศ ในปี 2534-2541

	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541
จำนวนประเทศที่เปลี่ยนกฎด้านการลงทุน	35	43	57	49	64	65	76	60
จำนวนกฎที่เปลี่ยนแปลงไป	82	79	102	110	112	114	151	145
จงใจให้มาลงทุนมาก ¹	80	79	101	108	106	98	135	136
จงใจให้มาลงทุนน้อย ²	2	-	1	2	6	16	16	9

หมายเหตุ: ¹ รวมถึงการเปิดเสรีหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งในตลาด รวมถึงการเพิ่มแรงจูงใจ

² รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมมากขึ้นและลดแรงจูงใจ

ที่มา : World Investment Report 1999 : Foreign Direct Investment and the Challenge of Development

ตารางที่ 2
ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในเชิงเทคนิค จำแนกตาม ชนิดของกิจกรรม

ชนิดของกิจกรรม	ตัวอย่าง	หน่วย : ร้อยละ			
		อัตราการขยายตัว		การกระจายการค้าสินค้า	
		2523-2533	2533-2538	2523	2538
ทรัพยากรธรรมชาติเข้มข้น (resource-intensive)	อลูมิเนียม, การแปรรูปอาหาร, ถ่านน้ำมัน	7.4	6.6	18.8	15.1
แรงงานเข้มข้น (labor-intensive)	เสื้อผ้า, รองเท้า, ของเล่น	9.5	7.7	17.4	17.9
อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (scale-intensive)	เหล็ก, รถยนต์, กระดาษ, เคมีภัณฑ์	7.8	7	27.8	23.7
เน้นความแตกต่างด้านคุณภาพ (differentiated)	อุปกรณ์และเครื่องมือ, โทรศัพท์, เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	8.4	8.6	24.3	23.4
เทคโนโลยีเข้มข้น (science-intensive)	อิเล็กทรอนิกส์, เทคโนโลยีชีวภาพ, เวชภัณฑ์	2.6	13.3	11.4	19.9

หมายเหตุ: การค้าสินค้าอุตสาหกรรมของโลกขยายตัวร้อยละ 8.8 ระหว่างปี 2523-2533 และขยายตัวร้อยละ 8.5 ระหว่างปี 2533-2538

ที่มา: Competitiveness and Sustainable Economic Recovery in Thailand, World Bank.

การผลิตมีลักษณะเป็นเครือข่ายครอบคลุมหลายประเทศ

การค้าระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ต้นทุนการขนส่งและโทรคมนาคมลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การผลิตมีการกระจายมากขึ้น นั่นคือจะเป็นการก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ความชำนาญพิเศษตามแนวตั้ง (vertical specialization) หรือสิ่งที่ Jone และ Kierzkowski (1997) เรียกว่า การแบ่งเป็นส่วนๆ “Fragmentation” นั่นคือสินค้าชนิดหนึ่งๆ จะประกอบด้วยชิ้นส่วนที่ผลิตมาจากแหล่งหรือประเทศที่สามารถผลิตชิ้นส่วนนั้นได้ในราคาที่ต่ำที่สุด การผลิตไม่จำเป็นต้องทำการผลิตทุกขั้นตอนในที่ใดที่หนึ่ง แต่สามารถกระจายการผลิตแต่ละขั้นตอนไปตามแหล่งที่มีต้นทุนต่ำ ซึ่งจะทำให้มีประสิทธิภาพมากกว่าการผลิตในแหล่งเดียว สินค้าที่ผลิตขึ้นมานี้จะไม่สามารถระบุสัญชาติที่ผลิตสินค้านั้นมาได้ เพราะสินค้านั้นจะประกอบด้วยชิ้นส่วนจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่เป็นการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะอย่าง ส่งผลให้มีความเชื่อมโยงด้านการค้า การลงทุน การเงิน รวมทั้งข้อมูลข่าวสารระหว่างประเทศ จำนวนบริษัทที่มีการลงทุนจากต่างประเทศมีมากขึ้นและมีทั้งบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม ไม่ได้มีแต่เฉพาะบริษัทขนาดใหญ่เท่านั้น บริษัทข้ามชาติ (multinational companies) ในยุคก่อนซึ่งเป็นบริษัทต่างประเทศผลิตสินค้าสำเร็จรูปขั้นสุดท้ายเพื่อที่จะขายภายในประเทศหรือส่งไปขายในประเทศที่ใกล้เคียง เป็นตัวอย่างที่ดีอันหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงมาเป็นบริษัทระหว่างชาติ (transnational companies) ซึ่งรวบรวมส่วนประกอบของสินค้ามาจากแหล่งการผลิตชิ้นส่วนต่างๆ ที่ถูกที่สุดมาประกอบเป็นสินค้าสำเร็จรูปขั้นสุดท้ายเพื่อที่จะส่งไปขายทั่วโลก

การมี Vertical Specialization จะทำให้ประเทศต่างๆ ผลิตสินค้าไปในทิศทางที่ประเทศนั้นสามารถทำได้ดีมากยิ่งขึ้น นั่นคือจะเป็นการผลักดันให้ประเทศนั้นๆ มุ่งไปผลิตสินค้าที่ประเทศนั้นมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ และทำให้การผลิตมีลักษณะเป็นเครือข่ายทั่วโลกตามยุทธศาสตร์ของบริษัทข้ามชาติ

ประชาคมโลกให้ความสำคัญกับกระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พิทักษ์สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย

การค้าระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์นอกจากจะก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “Vertical Specialization” หรือ “Fragmentation” แล้ว กระแสแนวคิดหลักของโลกในยุคโลกาภิวัตน์จะโน้มเอียงไปในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้เนื่องจากการที่รายได้ของประเทศต่างๆ มีแนวโน้มสูงขึ้นก็ย่อมต้องการอยู่ในสังคมที่ดีขึ้นทั้งประเทศของตนและประเทศอื่น ดังนั้นสินค้าจากประเทศที่มีลักษณะขัดกับแนวคิดนี้จะไม่เป็นที่ยอมรับของตลาดโลก ดังจะเห็นได้จากกระแสของการต่อต้านการใช้แรงงานเด็กหรือนักโทษ การประมงที่ทำลายการอนุรักษ์สัตว์ เป็นต้น ซึ่งประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ผลิตในประเทศอุตสาหกรรมมักอ้างว่า การที่ประเทศอื่นโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนามีมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่ต่ำ ทำให้มีต้นทุนต่ำกว่า ส่วนประเด็นด้านแรงงานนั้นก็คล้ายกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม คือมีการอ้างว่าประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศมีมาตรฐานแรงงานที่ต่ำ บางครั้งมีการใช้แรงงานเด็กหรือนักโทษ ทำให้มีต้นทุนที่ต่ำกว่า จึงมีการเสนอให้ใช้มาตรการทางการค้าเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและพิทักษ์สิทธิแรงงาน ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะเป็นประเด็นใหม่ที่สำคัญในการเจรจาการค้าต่อไปในอนาคต (ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจรายสาขา 2542)

ความสัมพันธ์ทางการค้ามีความซับซ้อนขึ้น

ในขณะเดียวกันความตกลงระดับพหุภาคีทำให้มีการลดภาษี การค้าการลงทุนมีความเสรีมากขึ้น แต่ในหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว มีแนวโน้มว่าจะสวนกระแสความเสรีโดยใช้เครื่องมือในการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษีเพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้มาตรการการทุ่มตลาด (anti-dumping) พบว่า ช่วงปี 2528-2537 สหรัฐอเมริกามีการได้สวนการทุ่มตลาด 450 ราย รองลงมาเป็นออสเตรเลีย สหภาพยุโรปและแคนาดา มีจำนวน 428 249 และ 203 ราย ตามลำดับ ขณะที่ประเทศอื่นรวมแล้วมีเพียง 270 รายเท่านั้น นอกจากนี้มาตรการการทุ่มตลาด ยังมีเครื่องมือกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษีรูปแบบอื่นๆ เช่น การรวมกลุ่มในระดับต่างๆ (regionalism) ซึ่งจะช่วยให้การเข้าถึงตลาดของประเทศนอกกลุ่มยากขึ้น

การเจรจาการค้าที่ในอดีต เน้นที่การลดภาษีและกากรกีดกันทางการค้า เป็นการพิจารณาอุปสรรคของธุรกรรมที่ผ่านเขตแดนประเทศ จึงไม่มีผลต่อการกฎเกณฑ์ภายในประเทศมากนัก แต่ความตกลงทางการค้าในอนาคตจะทำให้กีดกันระหว่างประเทศมีผลต่อกฎเกณฑ์ในประเทศมากขึ้น เนื่องจากการเจรจาอุปถุภพได้มีการขยายขอบเขตการเจรจาในหลายเรื่อง เช่น มาตรการการค้าที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน (TRIM) การค้าสินค้าเกษตรและสิ่งทอ การค้าบริการ เป็นต้น ซึ่งความตกลงเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับมาตรการและกฎเกณฑ์ต่างๆ ในประเทศ เพราะเป็นความเกี่ยวเนื่องของธุรกรรมภายในเขตแดนประเทศ อีกทั้งแนวโน้มของประเด็นใหม่ๆ ในการเจรจาการค้าจะเกี่ยวข้องกับการทำให้กฎระเบียบการค้าการลงทุนของแต่ละประเทศมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน มีความโปร่งใส ไม่เลือกปฏิบัติ อันจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการค้าการลงทุน (ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจรายสาขา 2541 และ 2542) ดังนั้น จึงมีผลทำให้ต้องมีการปรับปรุงมาตรการและกฎเกณฑ์ต่างๆ ในประเทศให้สอดคล้องกับกีดกันระหว่างประเทศ

กรอบแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์การค้าระหว่างประเทศ มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การที่ประเทศไทยเป็นประเทศเปิดภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยจะต้องมีแนวทางที่รอบคอบเพื่อที่จะก้าวทันการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ที่จะมีการแข่งขันสูงขึ้น มีความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายมากขึ้น ประเด็นทางสังคมมีความสำคัญมากขึ้น และกีดกันการค้าระหว่างประเทศมีความซับซ้อนมากขึ้น แนวทางของมาตรการทางการค้าที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงนี้

3. ความผันผวนและความเสี่ยงที่เกิดจากการค้าระหว่างประเทศ

3.1 ผลติจากการค้าระหว่างประเทศ¹

ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ภาคการค้าระหว่างประเทศได้มีการขยายตัวมากกว่าการขยายตัวของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ใช้ประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์โดยมีการค้าระหว่างประเทศที่สูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว (World Bank 1999) การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์อาจก่อให้เกิดข้อดีต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

การค้าระหว่างประเทศสามารถปรับปรุงสวัสดิการของผู้บริโภคให้สูงขึ้น

การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศโดยไม่มีกีดกันหรือมีการกีดกันที่ไม่มากจะทำให้เกิดการแข่งขันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการที่สินค้าจากต่างประเทศที่สามารถแข่งขันได้ด้วยคุณภาพที่ดีกว่าและ/หรือด้วยราคาที่ต่ำกว่าจะทำให้ผู้ผลิตในประเทศต้องหันมาปรับปรุงและพัฒนาการผลิตของตนเพื่อให้สามารถที่จะแข่งขันกับสินค้าต่างประเทศได้ เช่นเดียวกันในการที่จะส่งสินค้าออกไปจำหน่ายในตลาดโลกได้นั้น การผลิตสินค้าจะต้องมีความสามารถที่จะแข่งขันในตลาดโลกได้ ผู้ผลิตจะต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพที่ดีกว่าและ/หรือด้วยราคาที่ต่ำกว่า การค้าระหว่างประเทศนอกจากจะก่อให้เกิดการแข่งขันมากขึ้นแล้วยังสามารถขยายงบประมาณการบริโภคให้มากขึ้นในเชิงเปรียบเทียบ กล่าวคือการค้าที่มีสินค้าที่มีคุณภาพเท่าเดิมในราคาที่ต่ำลง จะทำให้มีงบประมาณที่เหลือที่จะนำไปใช้ในการบริโภคสินค้าอื่นๆ ในที่สุดจะทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกในการบริโภคสินค้ามากขึ้นด้วยราคาและคุณภาพที่ดีขึ้นซึ่งเป็นการปรับปรุงสวัสดิการของผู้บริโภคให้สูงขึ้น

การค้าระหว่างประเทศสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร

การที่ประเทศต่างๆ จะสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก จำเป็นที่จะต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพโดยการให้ทรัพยากรอย่างเต็มประสิทธิภาพ กล่าวคือผู้บริหารการผลิตจะต้องดำเนินกิจการอย่างเต็มความสามารถ ปัจจัยการผลิตต่างๆ จะต้องนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการกระจายแรงงานต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับทุนที่ใช้ในการผลิตที่มีประสิทธิภาพที่มากกว่า นั่นคือการผลิตใดที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สามารถพัฒนาให้เต็มประสิทธิภาพได้ ก็จะมีการจัดสรรทรัพยากรปัจจัยการผลิตใหม่ไปสู่การผลิตที่มีประสิทธิภาพ ในที่สุดจะนอกจาก

¹ การเปิดการค้าระหว่างประเทศตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ทำให้สังคมสามารถใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การที่สังคมหนึ่งใช้ทรัพยากรผลิตสิ่งที่ดีกว่าและแลกเปลี่ยนกับของจากต่างประเทศที่ถูกกว่าและดีกว่า ทำให้ประโยชน์โดยรวมของสังคมสูงขึ้น แต่ก็มีประเด็นที่น่าสนใจว่าผลประโยชน์จากการค้านี้ได้กระจายไปอย่างทั่วถึงหรือไม่ เช่น ผู้ประกอบการรายเล็กได้ประโยชน์เทียบกับผู้ประกอบการรายใหญ่อย่างไร เกษตรกรอาจเสียเปรียบพ่อค้า ค่าถามเกี่ยวกับการกระจายประโยชน์จากการค้าเป็นสิ่งที่น่าสนใจและทำการศึกษาต่อไป แม้ว่าจะไม่อยู่ในขอบเขตของบทความนี้ ที่นี้ความไม่เท่าเทียมกันของประโยชน์จากการค้า อาจมีผลมาจากความไม่สมบูรณ์ของโครงสร้างสถาบันภายในประเทศ เช่น ด้านระบบการค้าและขนส่งภายในประเทศ การเข้าถึงข่าวสารข้อมูลที่ไม่เท่าเทียมกัน อุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือปัจจัยการผลิต กฎระเบียบที่เอื้อต่อผู้ประกอบการรายใหญ่ ซึ่งหากเข้าใจในปัญหาและขจัดอุปสรรคได้ ก็จะทำให้การกระจายผลประโยชน์เป็นธรรมมากขึ้น

จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มประสิทธิภาพแล้วยังสามารถเป็นเสมือนกลไกสำคัญในการพัฒนาเจริญเติบโตของประเทศ

การค้าระหว่างประเทศทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยี

การค้าระหว่างประเทศจะก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบเทคโนโลยีผ่านมาทางสินค้าที่นำเข้ามาในประเทศและการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีการผลิตแบบ fragmentation เกิดขึ้น การผลิตส่วนประกอบของประเทศหนึ่งซึ่งมีพื้นฐานการผลิตที่ใกล้เคียงกันอาจจะถูกการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีจากอีกประเทศหนึ่งที่มีเทคโนโลยีการผลิตที่ต่ำกว่า และเทคโนโลยีที่ถูกลอกเลียนแบบนี้ในบางครั้งอาจจะนำไปพัฒนาใช้กับการผลิตชนิดอื่นได้อีกด้วย กระบวนการโลกาภิวัตน์อาจจะช่วยทำให้เกิดการแพร่กระจายของความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งจะทำให้ลดความแตกต่างของแต่ละประเทศลงได้ โดยผ่านกระบวนการของ fragmentation นอกจากนี้การพัฒนาเทคโนโลยีอาจเกิดขึ้นมาจากการที่จะต้องปรับปรุงการผลิตเพื่อที่จะสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้อีกทางหนึ่ง และการรับรู้ถึงการผลิตและการจัดการที่ดีที่สุด (best practice) ในระดับสากล ซึ่งการพัฒนาเทคโนโลยีก็จะเป็นการผลักดันให้เกิดการก้าวทันต่อโลกที่มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเจริญเติบโตของประเทศ

3.2 ความผันผวนและความเสี่ยงจากการค้าระหว่างประเทศ

แม้ว่าการเปิดประเทศทำให้เกิดผลดีหลายประการ แต่การค้าอาจก่อให้เกิดความผันผวนและความเสี่ยงขึ้นได้ ซึ่งความผันผวนจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่นักเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศตระหนักและให้ความสำคัญมานานแล้ว อย่างน้อยตั้งแต่สมัยหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองซึ่ง จอห์น เมนาร์ด เคนส์ ได้พยายามเสนอที่จะให้มีการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศเพื่อที่จะทำหน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพหรือลดความผันผวนของราคาสินค้าซึ่งเกิดจากการค้าระหว่างประเทศ

เมื่อประเทศมีการค้าขายระหว่างประเทศ ความผันผวนตัวแปรในเศรษฐกิจโลก ย่อมส่งผลต่อผู้ผลิตและผู้ประกอบการในประเทศ ทำให้มีความผันผวนและความเสี่ยงในกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น ตัวแปรที่สำคัญที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้ได้แก่ (ก) ราคาสินค้าในตลาดโลก (ข) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (ค) การเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยี (ง) การเปลี่ยนแปลงสภาพการแข่งขันและกติกการค้า

ราคาสินค้าในตลาดโลก

ความผันผวนของราคาซึ่งราคาในที่นี้หมายถึงราคาในประเทศที่ถูกกำหนดโดยตลาดโลก อาจมีที่มาจากความไม่แน่นอนทั้งทางด้านอุปสงค์ (demand) และทางด้านของการผลิตของสินค้านั้นในโลก ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าทั้งอุปสงค์และอุปทานนั้นกำหนดราคาดุลยภาพ (equilibrium price) ความผันผวนของราคาในลักษณะนี้เกิดจากการที่มีการเปลี่ยนแปลงกระทันหัน (shock) ซึ่งมีผลต่ออุปสงค์และอุปทาน และในที่สุดจะมีผลเบี่ยงเบนต่อราคา นั่นคือระบบเศรษฐกิจได้เบี่ยงเบนออกไปจากดุลยภาพ นอกจากนี้สาเหตุของความผันผวนของราคาอาจจะมาจากการที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ทำการค้าระหว่างประเทศร่วมกันเหล่านี้มีจุด

ดุลยภาพมากกว่าหนึ่งจุด (multiple equilibria) ซึ่งเมื่อระบบเศรษฐกิจได้เคลื่อนจากจุดดุลยภาพหนึ่งไปยังอีกจุดดุลยภาพหนึ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงแบบพลวัต จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของราคาดุลยภาพหนึ่งไปยังอีกราคาดุลยภาพหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามความรุนแรงของความผันผวนของราคาจะขึ้นอยู่กับลักษณะของอุปสงค์อุปทานและขนาดของประเทศที่ทำการค้าร่วมกันเหล่านี้

ความผันผวนและความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อราคาสินค้าเกษตร หากมีผลกระทบต่อการผลิตประเทศเป็นผู้ผลิตและส่งออกรายใหญ่ของโลก

ความผันผวนของราคาสินค้าในตลาดโลก ทำให้ผู้ประกอบการมีความเสี่ยงในด้านของรายได้ โดยเฉพาะในกรณีของสินค้าเกษตรที่ต้องมีการผลิตล่วงหน้าเป็นเวลานาน ก่อนที่ผลผลิตจะออกสู่ตลาด ความยืดหยุ่นในการปรับตัวน้อยกว่าสินค้าอุตสาหกรรม ในกรณีของสินค้านำเข้าที่สำคัญ เช่น น้ำมัน การเปลี่ยนแปลงของราคาก็จะมีผลต่อต้นทุนการผลิตของผู้ประกอบการ และการวางแผนการผลิต

ในด้านมหภาคความผันผวนของราคาจะส่งผลกระทบต่อการเติบโตของประเทศ โดยที่การผันผวนของราคาจะก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่อการลงทุนและการส่งออก และในที่สุดจะก่อให้เกิดความผันผวนต่อการเติบโตของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าบุคคลส่วนใหญ่ในประเทศเป็นผู้ที่ไม่ชอบความเสี่ยง (risk-averse) เมื่อเกิดความผันผวนของราคา จะทำให้มีความต้องการที่จะมีงบประมาณสำหรับค่าใช้จ่ายในการบริโภคที่มีราคาสูงน้อยลง นั่นคือจะมีการออมมากขึ้นหรืออุปทานของการออม (supply of saving) มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันอุปสงค์ของการลงทุน (demand for investment) จะลดลง ทำให้อัตราดอกเบี้ยลดน้อยลง ทั้งนี้ การลงทุนที่จะเกิดขึ้นจริงจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงไม่สามารถตอบได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของทั้งอุปทานของการออมและอุปสงค์ของการลงทุน ดังนั้นเมื่อมีความผันผวนของราคาจะส่งผลกระทบต่อความผันผวนของการเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้นหรือน้อยลงอาจจะสรุปไม่ได้ชัดเจน จนกว่าจะรู้ความยืดหยุ่นของทั้งอุปทานของการออมและอุปสงค์ของการลงทุน

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

ในอดีตที่ประเทศไทยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่คงที่ ความเสี่ยงในด้านนี้ก็ไม่มี แต่เนื่องจากการใช้อัตราแลกเปลี่ยนระบบนี้ ภายใต้การเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรี ทำให้เกิดปัญหาการกู้เงินจากต่างประเทศเกินตัว ความไม่สมดุลในเศรษฐกิจมหภาค นำไปสู่ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัวอย่างมีการจัดการ อัตราแลกเปลี่ยนจะมีการผันผวนกว่าในอดีตมาก เช่น ในเดือนกรกฎาคม 2540 ที่มีการเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยนมีค่าเป็น 30.268 บาทต่อ ดอลลาร์ จากอัตราเฉลี่ย 25.319 บาทต่อ ดอลลาร์ในปี 2539 และลดค่าเป็น 53.715 บาทต่อ ดอลลาร์ในเดือนมกราคม 2541 อัตราแลกเปลี่ยนมีค่าเท่ากับ 41.190 บาทต่อ ดอลลาร์ ในช่วงกลางปี 2541 และในปี 2542 อัตราแลกเปลี่ยนอยู่ระหว่าง 36.5875 บาทต่อ ดอลลาร์ (มกราคม) ถึง 39.8838 บาทต่อ ดอลลาร์ (กันยายน)

การที่อัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงส่งผลกว้างขวางแก่ทุกอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าวัตถุดิบ เครื่องจักรจากต่างประเทศ หากค่าเงินบาทลด ราคาสินค้าในรูปเงินตราต่างประเทศจะลดลง ทำให้มีโอกาสขาย สินค้าได้สูงขึ้น แต่สินค้านำเข้าก็จะมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนจึงทำให้มีความเสี่ยงสูงในการวางแผนการผลิต โดยเฉพาะ เมื่อการสั่งซื้อวัตถุดิบเพื่อการผลิต จะต้องใช้เวลาในการสั่งซื้อ และการผลิต กว่าที่สินค้าจะออกสู่ตลาด หากในช่วงที่สั่งซื้อวัตถุดิบค่าเงินบาทลด แต่เมื่อผลิต สินค้าส่งออก ค่าเงินบาทกลับตัวสูงขึ้น ผู้ส่งออกก็จะประสบปัญหาได้ การจัดการด้านการผลิตจึงต้องเปลี่ยนแปลงจากการจัดการแบบเดิมที่อยู่ภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

ความผันผวนชนิดนี้จะส่งผลต่อความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ(comparative advantage) ของประเทศ เพราะความผันผวนและเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี (technology shock) จะส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิต การที่มีความทันสมัยหรือมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะทำให้ประเทศสามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้นจากการใช้ปริมาณปัจจัยการผลิตที่เท่าเดิม หรือสามารถผลิตสินค้าได้เท่าเดิมจากการใช้ปริมาณปัจจัยการผลิตที่น้อยลง นั่นคือต้นทุนสินค้าต่อหน่วยลดลง การค้าระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์จะมีการแข่งขันทางค้ามากขึ้น ในขณะที่เดียวกันความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการผลิตก็มีมากขึ้นตามมาด้วย ประเทศที่สามารถนำเอาประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตด้วยต้นทุนสินค้าที่ต่ำลง จะทำให้มีศักยภาพในการแข่งขันมากขึ้น และในที่สุดจะมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้านั้น

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ของอายุของวัฏจักรของสินค้า (product cycle) สั้นลง กล่าวคือ สินค้าจะถูกคิดค้นขึ้นมาใหม่ในประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและมีตลาดที่ใหญ่พอที่จะสามารถทำกำไรคุ้มกับการที่ต้องลงทุนวิจัยเพื่อที่จะผลิตสินค้านั้น ต่อมาเมื่อมีการแพร่กระจายทางเทคโนโลยีในการผลิตสินค้านั้นผ่านมาทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ สินค้านั้นก็จะย้ายการผลิตไปยังที่ที่ซึ่งสามารถผลิตได้ในต้นทุนที่ต่ำกว่า ซึ่งมักเป็นประเทศกำลังพัฒนา (Vernon, Raymond 1966)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทำให้การแพร่กระจายของเทคโนโลยีรวดเร็วขึ้น ประเทศต่างๆ สามารถผลิตสินค้าที่มีมาตรฐานเดียวกันได้เร็วขึ้น ในขณะเดียวกันสินค้าชนิดใหม่ที่มีคุณภาพดีกว่าก็จะออกสู่ตลาดได้เร็วขึ้น สินค้าล้าสมัยเร็วขึ้น ความเสี่ยงในการลงทุนเมื่ออายุของวัฏจักรสินค้าสั้นลงจึงสูงกว่าในอดีต

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโทรคมนาคมและคอมพิวเตอร์ ทำให้การสื่อสารมีต้นทุนถูกลง ทำให้การโอนเงินระหว่างประเทศทำได้ง่ายขึ้น ธุรกรรมระหว่างประเทศมีมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้อัตราแลกเปลี่ยนของเงินตรา ระหว่างประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ผันผวนสูงขึ้น

สภาพการแข่งขันและกติกากการค้า

การแข่งขันที่เข้มข้นในตลาดระหว่างประเทศ การที่มีประเทศเข้าสู่การค้าระหว่างประเทศมากขึ้น ย่อมทำให้มีผลต่อตลาดการส่งออก การส่งออกจะถูกกระทบ ทั้งจากที่ส่วนแบ่งตลาดลดลงจากการแข่งขัน และการเปลี่ยนแปลงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมีสูงขึ้น เมื่อประเทศอุตสาหกรรมใหม่เริ่มขยายตัวด้านการ

ส่งออก โดยมีสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้น ประเทศที่ทำการส่งออกมีไม่มากเท่าในปัจจุบัน มีเวลาที่จะใช้ตลาดนี้จนกระทั่งเริ่มสูญเสียตลาดสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นแก่ประเทศกลุ่มอาเซียน ประเทศอาเซียนมีเวลาน้อยกว่า เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาเปิดประเทศมากขึ้น เมื่อหมดยุคสงครามเย็น ความได้เปรียบจึงลดลงไป เมื่อมีการแข่งขันของประเทศที่มีแรงงานราคาถูก โดยเฉพาะจากประเทศจีน ความไม่แน่นอนในด้านตลาดและสภาพการแข่งขัน มีผลต่อการปรับตัวทางการผลิตของผู้ประกอบการและแรงงาน

นอกจากด้านการส่งออก ผู้ผลิตในประเทศต้องมีการแข่งขันกับสินค้านำเข้า รวมทั้งการลงทุนจากต่างประเทศ ตามแนวโน้มของการเปิดตลาดเสรี ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้ธุรกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ขยายตัวขึ้น ส่งผลให้การแข่งขันจากต่างประเทศสูงขึ้น เนื่องจากไม่สามารถกีดกันการค้าที่ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้ ผู้ประกอบการและแรงงานบางส่วนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจการหากไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าจากต่างประเทศได้

กติกการค้าระหว่างประเทศก็มีผลต่อการส่งออก การที่ประเทศนำเข้ามีการตั้งกีดกัน ด้านสิ่งแวดล้อม มาตรฐานสินค้า มาตรฐานสวัสดิการแรงงาน ซึ่งหลายกรณีก็เป็นการกีดกันการค้า ส่งผลให้ส่งออกได้ยากขึ้น และหากไม่สามารถส่งออกได้ ก็มีผลต่อการผลิต เช่น กรณีที่สหรัฐอเมริกา ห้ามการนำเข้ากุ้งจากไทย โดยกล่าวหาว่าทำลายสิ่งแวดล้อม การใช้กติกการค้าตอบโต้การทุ่มตลาดก็มีผลต่อการส่งออก กติกการค้าโลกที่ใช้เป็นเครื่องมือกีดกันการค้า จึงเพิ่มความเสี่ยงในการส่งออก

4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับมาตรการการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

ประเด็นสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถพิจารณาเป็นพื้นฐานของการวางมาตรการด้านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ คือ "การพัฒนาและบริหารประเทศในทางสายกลาง" โดยมีความพอเพียง คือ ความพอประมาณ มีเหตุมีผล หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage) คือมีการผลิตและการค้าในสิ่งที่เรามีความสามารถโดยเปรียบเทียบดีกว่าประเทศอื่น ดังนั้นส่งออกจึงเป็นสินค้าที่เราถนัดสามารถแข่งขันได้อย่างแท้จริง ในขณะที่การนำเข้าก็เป็นสินค้าที่มีราคาต่ำกว่า คุณภาพดีกว่าที่จะทำเองในประเทศ ทำให้ผู้บริโภคได้ใช้สินค้าราคาถูกและดี ผู้ผลิตที่ต้องการวัตถุดิบก็จะสามารถหาจากแหล่งที่มีต้นทุนต่ำสุด ดีที่สุดได้ ผลิตสินค้าที่มีราคาต่ำ ถ้าเป็นสินค้าส่งออกก็ส่งเสริมการแข่งขันได้

การผลิตและการค้าตามความสามารถ ทำให้ได้ดุลยภาพนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพทางทรัพยากรของประเทศ ทั้งด้านของทรัพยากรธรรมชาติและบุคคล ระดับความสามารถด้านการจัดการ ด้านเทคโนโลยี โครงสร้างด้านสถาบัน ความสามารถในการแข่งขันของแต่ละประเทศมีลักษณะเป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ การสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืนจึงมีความสำคัญ โดยมีการพัฒนาตามสภาพพื้นฐานที่มีอยู่ รักษาการผลิตที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบโดยการก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีมีความรอบรู้ที่เหมาะสม เนื่องจากความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมีลักษณะเป็นพลวัต แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากว่ากระแสของโลกาภิวัตน์นั้นคุกคามสวัสดิการของสังคม รัฐบาลจะต้องมีมาตรการที่จะช่วย ดังนั้น

อาจเป็นไปได้ว่าโลกในยุคโลกาภิวัตน์รัฐบาลจะต้องทำงานมากกว่าการที่ปิดประเทศเพื่อที่ว่ารัฐบาลจะต้องป้องกัน ความผันผวนจากการค้าระหว่างประเทศ

สิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักคือ ต้องไม่สร้างความสามารถที่บิดเบือนความได้เปรียบ หรือสร้างความได้เปรียบปลอม ซึ่งเป็นลักษณะการค้าที่ไม่มีความเสรีจริง ซึ่งจะเป็นผลเสียที่ทำให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน ไม่มีความพอดีสมเหตุสมผล เนื่องจากการสร้างความสามารถเทียมจะมีต้นทุนที่สังคมต้องรับและในที่สุดก็ไม่สามารถที่จะแข่งขันได้ การหลีกเลี่ยงมาตรการที่ไม่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ในส่วนนี้จะพิจารณามาตรการที่เป็นจุดด้อย ไม่สอดคล้องกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง โดยในส่วนตัวต่อไป เสนอประเด็นด้านมาตรการการค้าระหว่างประเทศตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

การปกป้องอุตสาหกรรมโดยภาษี

การปกป้องอุตสาหกรรมโดยการตั้งภาษีขาเข้าที่สูง เป็นการส่งเสริมให้ผู้ผลิตภายในประเทศสามารถตั้งราคาภายในประเทศสูงกว่าราคาในตลาดโลก ทั้งนี้จะเป็นผลดีหากส่งเสริมให้กับอุตสาหกรรมภายในประเทศที่ไม่มีความสามารถในการแข่งขันในปัจจุบัน แต่มีความสามารถปรับตัวและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสามารถแข่งขันกับสินค้านำเข้าได้ในอนาคต เป็นลักษณะที่เรียกว่าเป็นอุตสาหกรรมทารก (infant industry) ที่ต้องอาศัยเวลาเรียนรู้เพื่อให้เติบโต แต่สิ่งที่เป็นปัญหาคือการใช้ภาษีเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมหรือส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ไม่มีประสิทธิภาพในการผลิตและการค้า ทั้งนี้นอกจากทำให้ผู้บริโภคต้องบริโภคสินค้าในราคาที่สูงแล้ว การปกป้องอุตสาหกรรมหนึ่งยังกระทบต่ออุตสาหกรรมอื่นได้อีกด้วย โดยอุตสาหกรรมหนึ่งๆ หรืออุตสาหกรรมปลายน้ำ อาจอาศัยสินค้าจากอุตสาหกรรมอื่นหรืออุตสาหกรรมต้นน้ำ มาเป็นวัตถุดิบ วัสดุภัณฑ์สำเร็จรูป บริการเครื่องจักร หรือเป็นอะไหล่ หากอุตสาหกรรมต้นน้ำเหล่านี้ได้รับการปกป้องสูง จะมีผลให้ต้นทุนของอุตสาหกรรมปลายน้ำสูงกว่าที่ควรเป็น ลักษณะความไม่มีประสิทธิภาพทำให้ไม่มีความพอดีในการพัฒนาอุตสาหกรรม

ในกรณีของประเทศไทยแม้ว่าจะมีนโยบายส่งเสริมการส่งออกมาเป็นเวลานาน แต่โครงสร้างภาษีก็ยังไม่ให้ประโยชน์แก่อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าสูง มีการศึกษาหลายงานได้ศึกษาในเรื่องการคุ้มครองอุตสาหกรรมสนับสนุนข้อสรุปนี้ ทั้งนี้ดัชนีชี้วัดที่เป็นมาตรฐานของการแสดงทิศทางทางการจัดสรรทรัพยากรระหว่างอุตสาหกรรมต่างๆ อันเป็นผลมาจากการใช้นโยบายการคุ้มครองอุตสาหกรรมก็คือ อัตราการคุ้มครองที่แท้จริง (Effective Rate of Protection: ERP) เป็นดัชนีที่แสดงให้เห็นผลของการคุ้มครองอุตสาหกรรมโดยภาษีขาเข้าที่มีผลต่อมูลค่าเพิ่ม โดยวัดจากอัตราส่วนความแตกต่างระหว่างมูลค่าเพิ่ม ณ ราคาในประเทศที่เกิดขึ้นภายใต้การคุ้มครองเปรียบเทียบกับมูลค่าเพิ่ม ณ ราคาตลาดโลก ซึ่งไม่มีการคุ้มครองโดยอัตราภาษี

อุตสาหกรรมที่มีค่า ERP ที่เป็นบวกแสดงว่า นโยบายของรัฐให้สัญญาณทางเศรษฐกิจว่า อุตสาหกรรมนั้นเป็นอุตสาหกรรมที่มีโอกาสได้ผลตอบแทนสูง ERP ยิ่งสูงก็หมายความว่า การคุ้มครองยิ่งสูง หาก ERP เป็นค่าลบหมายความว่า ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนั้นจะมีโอกาสได้ผลตอบแทนต่ำกว่าในกรณี ที่รัฐบาลไม่มีนโยบายภาษีคุ้มครองอุตสาหกรรม

จากงานวิจัยของ Supahachalasai (1994) ได้คำนวณอัตราการคุ้มครองที่แท้จริงของไทยในช่วงเวลา 2524-2528 (ตารางที่ 3) พบว่า อัตราการคุ้มครองที่แท้จริงของไทยโดยรวมมีค่าร้อยละ 28 ในปีอยู่ปี 2524 และ

เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็นร้อยละ 30 ในปี 2528 สินค้าอุตสาหกรรม เป็นสาขาที่มีการปกป้องสูงเมื่อเทียบกับสาขาอื่น โดยในปี 2528 อัตราการคุ้มครองที่แท้จริงเป็นร้อยละ 52 ในขณะที่ภาคเกษตรเป็นร้อยละ 13 สินค้าขั้นปฐมอื่น เป็นร้อยละ 10 สินค้าแปรรูปเกษตร เป็นร้อยละ 33 ในปีเดียวกัน ทั้งนี้อัตราการคุ้มครองไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ในช่วงที่ทำการศึกษา แม้ว่าจะเป็นช่วงที่มีนโยบายส่งเสริมการส่งออกอย่างชัดเจน

ตารางที่ 3
อัตราการคุ้มครองที่แท้จริงของไทย

หน่วย : ร้อยละ

	2524	2526	2527	2528
ค่าที่ไม่ถ่วงน้ำหนัก				
เกษตร	25	26	24	28
สินค้าขั้นปฐมอื่น ๆ	5	7	7	10
แปรรูปสินค้าเกษตร	115	139	130	135
อุตสาหกรรม	77	67	57	66
ค่าถ่วงน้ำหนัก*				
เกษตร	11	11	11	13
สินค้าขั้นปฐมอื่น ๆ	6	8	8	10
แปรรูปสินค้าเกษตร	25	30	29	33
อุตสาหกรรม	54	50	49	52
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	28	28	26	30

* ถ่วงน้ำหนักด้วยมูลค่านำเข้า

ที่มา: Suphachalasai 1994

การศึกษาที่ใช้ข้อมูลที่ทันสมัยขึ้น แสดงผลการศึกษาในลักษณะเดียวกัน มิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ (2540) ได้ทำการวิเคราะห์การคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศที่เกิดจากการใช้นโยบายภาษีและนโยบายการค้าระหว่างประเทศของไทยในปี 2540 พบว่า อัตราการคุ้มครองที่แท้จริง (ERP) เฉลี่ยเป็นร้อยละ 29.8 หมายความว่า นโยบายของรัฐได้มีผลต่อการจัดสรรทรัพยากรโดยทำให้มูลค่าเพิ่มจากการผลิตในกรณีที่ได้รับการคุ้มครองสูงกว่ามูลค่าเพิ่มในกรณีที่ไม่ได้รับการคุ้มครองถึงร้อยละ 29.8 เมื่อแยกเป็นอุตสาหกรรมส่งออกและนำเข้า อัตราการคุ้มครองที่แท้จริงของอุตสาหกรรมส่งออกทุกอุตสาหกรรมมีค่าเป็นค่าลบ ยกเว้นอุตสาหกรรมน้ำตาล โดยอุตสาหกรรมส่งออกที่มีค่า ERP ติดลบสูงได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตเครื่องแต่งกาย ซึ่งมีค่า ERP-34.7 อุตสาหกรรมผลิตผลิตภัณฑ์ไม้และไม้ก๊อก (-33.7) การผลิตสินค้าสิ่งทอสิ่งถักสำเร็จรูป (-27.1) (ตารางที่ 2) ส่วนอัตราการคุ้มครองที่แท้จริงของอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าเฉลี่ยร้อยละ 53.7 หมายความว่า การคุ้มครองที่เกิดจากนโยบายของรัฐทำให้มูลค่าเพิ่มภายในประเทศ ณ ราคาภายในประเทศ สูงกว่ามูลค่าเพิ่ม ณ ราคาตลาดโลกประมาณร้อยละ 53.7 โดยอุตสาหกรรมนำเข้าที่มีค่า ERP เป็นบวกสูง ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิต

ยานยนต์ ซึ่งมีค่า ERP ร้อยละ 496.9 โรงกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม มีค่าถึงร้อยละ 237.3 โรงฟอกหนัง และการแต่ง
สำเร็จหนังสัตว์ (180.9) อุตสาหกรรมทอผ้า (131.4) อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่นเหล็ก และปิโตรเคมีก็มีอัตรา
การคุ้มครองที่สูง เป็นต้น (ตารางที่ 4 และ 5)

ตารางที่ 4

อัตราการคุ้มครองที่แท้จริง (ERP) แยกตามรายสาขา : สาขาส่งออก

I-O Code	สาขาการผลิต	ERP
72	การผลิตเครื่องแต่งกาย ยกเว้นรองเท้า	-34.7
79	การผลิตผลิตภัณฑ์ไม้และไม้ก๊อก	-33.7
70	การผลิตสินค้าสิ่งทอสิ่งถักสำเร็จรูป ยกเว้นเครื่องแต่งกาย	-27.1
80	การผลิตเครื่องเรือนและเครื่องตกแต่งทำด้วยไม้	-19.1
71	โรงงานถัก	-18.2
73	การผลิตพรมและเครื่องปูลาด	-15.8
77	การผลิตรองเท้า ยกเว้นรองเท้ายาง	-15.6
110	การผลิตผลิตภัณฑ์โลหะ	-15.2
76	การผลิตผลิตภัณฑ์หนังสัตว์	-14.5
96	การผลิตยางนอกและยางใน	-14.1
134	การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอื่นๆ	-12.7
119	การผลิตเครื่องใช้และอุปกรณ์ไฟฟ้าในบ้าน	-12.2
58	การผลิตผงชูรส	-11.8
120	การผลิตลวดและสายเคเบิลชนิดหุ้มฉนวน	-11.7
97	การผลิตผลิตภัณฑ์ยางอื่นๆ	-11.2
116	การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในสำนักงานและในครัวเรือน	-9.1
34	การทำเหมืองแร่ทั้งสแตน	-8.5
99	การผลิตกระเบื้องและเครื่องปั้นดินเผา	-6.9
60	การผลิตผลิตภัณฑ์อาหารอื่นๆ	-5.9
61	การผลิตอาหารสัตว์สำเร็จรูป	-5.8
131	การผลิตนาฬิกา	-5.7
46	การทำอาหารทะเลกระป๋อง และการเก็บรักษาอาหารทะเลอื่นๆ	-5.3
132	การผลิตเครื่องประดับมีค่า และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกัน	-5.1
45	การทำผลไม้และผักกระป๋อง	-5.0
95	การผลิตยางแผ่นครอปและยางก้อน	-2.8
55	การผลิตน้ำตาล	17.7

ที่มา: มิ่งสรรพ์ และคณะ, 2540

ตารางที่ 5
อัตราการคุ้มครองที่แท้จริง (ERP) แยกตามรายสาขา : สาขานำเข้า

I-O Code	สาขาการผลิต	ERP
125	การผลิตยานยนต์	496.9
93	โรงกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม	237.3
75	โรงฟอกหนัง และการแต่งสำเร็จหนังสัตว์	180.9
68	การทอผ้า	131.4
56	การผลิตผลิตภัณฑ์ขนมหชนิดเคลือบและมีไส้เป็นน้ำตาล	122.9
62	การต้ม การกลั่น และการผสมสุรา	84.1
90	การผลิตเครื่องสำอางค์	81.5
108	การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็กและเหล็กกล้าทั่วไป	62.1
121	การผลิตหม้อกำเนิดไฟฟ้าและหม้อเก็บไฟฟ้า	61.5
86	การผลิตยางสนสังเคราะห์ เม็ดพลาสติก และเส้นใยประดิษฐ์	57.3
89	การผลิตสบู่ และเคมีภัณฑ์ที่ใช้สำหรับรักษาความสะอาด	51.3
126	การผลิตรถจักรยานยนต์และรถจักรยาน	48.8
98	การผลิตผลิตภัณฑ์พลาสติก	47.6
100	การผลิตแก้วและผลิตภัณฑ์แก้ว	44.8
92	การผลิตผลิตภัณฑ์เคมีภัณฑ์อื่นๆ	44.2
123	การต่อและการซ่อมเรือ	44.1
117	การผลิตเครื่องจักรเครื่องใช้ไฟฟ้าสำหรับงานอุตสาหกรรม	42.3
104	การผลิตผลิตภัณฑ์โลหะอื่นๆ	38.1
106	การผลิตผลิตภัณฑ์เหล็กกล้า	37.7
112	การผลิตเครื่องยนต์และเครื่องกังหัน	36.9
78	โรงเลื่อย	34.3
87	การผลิตสีทา น้ำมันขัดเงา และแลคเกอร์	33.8
118	การผลิตอุปกรณ์และเครื่องมือทางวิทยุ โทรทัศน์ และการคมนาคม	29.5
67	การหีบฝ้าย การปั่นฝ้าย และเส้นใยประดิษฐ์	26.3
94	การผลิตผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากน้ำมันปิโตรเลียม	23.8
115	การผลิตเครื่องจักรและอุปกรณ์พิเศษ	22.9
81	การผลิตเยื่อกระดาษและการผลิตกระดาษต่างๆ	21.4
85	การผลิตนํ้ายาปราบศัตรูพืช	20.6
114	การผลิตเครื่องจักรที่ใช้ประดิษฐ์เครื่องมือไม้และเครื่องโลหะ	18.9
84	การผลิตเคมีภัณฑ์อุตสาหกรรมขั้นมูลฐาน	18.6
88	การผลิตยารักษาโรค	17.8
133	การผลิตเครื่องดนตรีและเครื่องกีฬา	16.8
113	การผลิตเครื่องจักรและอุปกรณ์ทางเกษตรกรรม	16.4
130	การผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ เกี่ยวกับการถ่ายภาพและสายตา	14.3
41	การทำเหมืองแร่และเหมืองหินอื่นๆ	13.7
129	การผลิตอุปกรณ์เกี่ยวกับงานวิชาชีพและงานวิทยาศาสตร์	12.6
107	การผลิตผลิตภัณฑ์โลหะที่มีไขเหล็ก	11.6

(ต่อหน้า 17)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

อัตราการค้าคุ้มครองที่แท้จริง (ERP) แยกตามรายสาขา : สาขานำเข้า

I-O Code	สาขาการผลิต	ERP
111	การผลิตผลิตภัณฑ์โลหะอื่น	11.4
122	การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ไฟฟ้าอื่นๆ	9.9
37	การทำเหมืองแร่ที่ใช้ทำเคมีภัณฑ์และปุ๋ย	9.8
48	การผลิตน้ำมันสัตว์ ไชสัตว์ น้ำมันพืช และผลพลอยได้	3.8
105	อุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า	2.6
128	การผลิตอากาศยาน (การซ่อมบำรุง)	0.1
31	การผลิตน้ำมันปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติ	-0.9
124	การผลิตรถไฟ (การซ่อมบำรุง)	-6.2

ที่มา: มิ่งสรรพ และคณะ, 2540

เพื่อเป็นการช่วยเหลืออุตสาหกรรมส่งออกที่ต้องมีภาวะภาษีสูง จากการนำเข้าวัตถุดิบและเครื่องจักร รัฐได้มีมาตรการที่จะช่วยเหลือผู้ส่งออกด้านการคืนอากรขาเข้า ทั้งกรณีที่สินค้าส่งออกที่ผลิตจากวัตถุดิบที่นำเข้าตามมาตรา 19 ทวิ แห่งพรบ.ศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ.2482 และให้สิทธิในการขอชดเชยค่าอากรสินค้าส่งออก กรณีที่สินค้านั้นเป็นสินค้าที่ผลิตในประเทศไม่ว่าจะใช้วัตถุดิบภายในประเทศหรือต่างประเทศบางส่วนหรือทั้งหมด และการให้ให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ ผ่านทางคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เช่น การยกเว้นภาษีอากรขาเข้าสำหรับวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนที่นำเข้ามาใช้ผลิตเพื่อการส่งออก หรือการได้รับการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคล แม้ว่ามาตรการเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ส่งออกได้ภาษีเหล่านี้คืนในภายหลัง แต่ผู้ประกอบการต้องมีต้นทุนในการติดต่อรวมทั้งมีสภาพคล่องที่ลดน้อยลง และเป็นการสร้างภาระต้นทุนดอกเบี้ยให้กับผู้ประกอบการ ซึ่งจากการสำรวจเป็นภาวะผู้ส่งออกให้ความสำคัญว่าเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกประการหนึ่ง (ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์, ณัฏฐพงษ์ ทองภักดี และ ปราณิ ทินกร, 2542)

การส่งเสริมการลงทุน

ภาษีเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้มีการบิดเบือน ทำให้การใช้ทรัพยากรในด้านการผลิตและการค้า ไม่เป็นไปตามความสามารถที่แท้จริง การส่งเสริมให้สิทธิประโยชน์แก่อุตสาหกรรมที่ไม่แน่ชัดว่าจะมีความสามารถในการแข่งขันตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ก็จะมีผลในลักษณะเดียวกัน โดยเฉพาะเมื่อมีลักษณะที่ให้อำนาจผูกขาด กำหนดภาษีขาเข้าสูงหรือมีค่าธรรมเนียมพิเศษเมื่อมีการแข่งขันจากสินค้านำเข้า ซึ่งถ้าหากอุตสาหกรรมเป็นอุตสาหกรรมต้นน้ำที่เป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมต่อเนื่องก็จะมีผลในทางกว้างที่ทำให้อุตสาหกรรมอื่นต้องมีต้นทุนที่สูง ตัวอย่างอุตสาหกรรมที่น่าพิจารณาคืออุตสาหกรรมปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมเหล็ก

อุตสาหกรรมปิโตรเคมีเป็นอุตสาหกรรมขั้นพื้นฐานที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการผลิตวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมอื่นๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นต้น เช่น ผลิตภัณฑ์เอทธิลีน และโพรพิลีน พบว่า ที่ผ่านมาราคาของสินค้าที่ผลิตในตลาดโลกมักจะต่ำกว่าราคาสินค้าที่ผลิตในประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากศักยภาพการผลิต

ของไทย มีข้อจำกัดด้านต้นทุนของวัตถุดิบหลัก (อีเทนและโพรเพน) ที่ใช้ในการผลิตที่สูงกว่าประเทศผู้ผลิตอื่นที่ผลิตน้ำมันเป็นสินค้าส่งออก

ส่วนอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขึ้นปลาย เช่นเม็ดพลาสติก เองก็ได้ผลกระทบจากการที่ผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมีขึ้นปลายมีราคาสูง โดยถึงแม้ว่าในภาพรวมปริมาณการผลิตเม็ดพลาสติกจะน้อยกว่าความต้องการ แต่ปริมาณการผลิตก็ยังน้อยกว่ากำลังผลิต ทั้งนี้เป็นเพราะราคาเม็ดพลาสติกภายในประเทศมีราคาสูงกว่าราคาเม็ดพลาสติกโลกมาก นอกจากนี้คุณภาพเม็ดพลาสติกที่ผลิตในประเทศยังไม่ได้มาตรฐานพอที่จะนำไปใช้ในผลิตภัณฑ์บางประเภท เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

สำหรับอุตสาหกรรมเหล็ก ในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขึ้นปลาย ซึ่งได้แก่ กลุ่มเหล็กเส้น ลวดเหล็ก และเหล็กรูปพรรณ ซึ่งมีการผลิตประมาณร้อยละ 90 ของการผลิตเหล็กทั้งหมด อุตสาหกรรมเหล็กเส้นมีการแข่งขันการมาก เนื่องจากการผลิตรวมมากกว่าความต้องการของตลาด นอกจากนี้ไทยยังมีต้นทุนด้านพลังงานที่สูงกว่า รวมทั้งวัตถุดิบที่ยังนำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

จากข้อมูลเงินลงทุนและทุนจดทะเบียนของอุตสาหกรรมที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน พบว่า อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เคมี ซึ่งรวมถึงปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมโลหะ (รวมเหล็ก) ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ใช้ทุนสูงเป็นอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนเงินทุนสูงเมื่อเทียบกับเงินลงทุนที่ได้รับการส่งเสริมทั้งหมด (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6

สถิติผลิตภัณฑ์เคมีและการแปรรูปโลหะที่ได้รับบัตรส่งเสริมในปี 2531-2541

หน่วย : ล้านบาท

	2537	2538	2539	2540	2541
เงินลงทุนทั้งหมด	208,235	328,465	427,077	412,332	200,467
- ผลิตภัณฑ์เคมี ¹					
เงินลงทุน	22,677	78,633	38,973	55,373	16,364
(%)	(10.89)	(23.94)	(9.13)	(13.43)	(8.16)
ทุนจดทะเบียน	5,507	32,647	66,044	17,861	8,009
ไทย(%)	72.22	84.22	7.02	62.22	15.53
-การแปรรูปโลหะ ²					
เงินลงทุน	9,581	56,212	81,931	33,986	14,338
(%)	(4.60)	(17.11)	(19.18)	(8.24)	(7.15)
ทุนจดทะเบียน	3,515	20,465	25,165	5,859	496
ไทย(%)	88.05	84.07	52.78	60.54	55.44

หมายเหตุ: ¹ ผลิตภัณฑ์เคมี หมายถึง การผลิตเคมีภัณฑ์ขั้นมูลฐาน การผลิตเคมีภัณฑ์ขั้นอุตสาหกรรมมูลฐานอื่นๆ การผลิต Soft Gelatin Capsule การผลิตปุ๋ย การผลิตผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม การผลิตเส้นใยสังเคราะห์ การผลิตสี หรือผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน การผลิตส่วนยานสมล้อรูป การผลิตยาปราบศัตรูพืช ยาแก้ปวดศีรษะ ยาฆ่าเชื้อโรค หรือยาฆ่าแมลง การผลิตเคมีภัณฑ์

² การแปรรูปโลหะ หมายถึง การผลิตเหล็กแผ่นไร้สนิมรีดร้อน หรือรีดเย็น การผลิตเหล็กแผ่นหนา การผลิตเหล็กรูปพรรณประเภทเดานลอม การผลิตท่อเหล็กไร้ตะเข็บ การผลิตท่อเหล็กไร้สนิมไร้ตะเข็บ หรือลวดตะเข็บด้านใน การผลิตท่อเหล็ก การผลิตเหล็กแผ่นเคลือบยกเว้นแผ่นเคลือบสังกะสีด้วยไฟฟ้า การผลิตเหล็กลวด ลวดเหล็ก เหล็กเส้นกลม เหล็กเพลลา หรือเหล็กแท่ง การผลิตเหล็กเส้นหล่อ การผลิตชิ้นส่วนเหล็กทุบ และผลิตภัณฑ์โลหะอื่นๆ

ที่มา : สรุปสถิติการลงทุนรายปี, BOI

ประเด็นที่น่าสนใจคือ การที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ขาดแคลนเงินทุน การสนับสนุนการลงทุนในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ดังกล่าว ทำให้ผู้ประกอบการไทยจะต้องเสี่ยงมากในการกู้เงินจำนวนนับหมื่นล้านบาทจากต่างประเทศมาลงทุนในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมเหล็กที่ต่างก็เป็นอุตสาหกรรมหนักที่ยังเน้นการขายในประเทศ และไม่แน่ชัดว่ามีศักยภาพในการแข่งขันกับต่างประเทศ ซึ่งความไม่พอดีในการลงทุนและกู้เงินดังกล่าวนำไปสู่การสร้างภาระหนี้สินที่ไม่เหมาะสมได้ โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลการกู้ยืมเงินลงทุนจากต่างประเทศในภาคเศรษฐกิจต่างๆ จากธนาคารแห่งประเทศไทย แสดงให้เห็นว่า มีการกู้เงินจากต่างประเทศสูงในอุตสาหกรรมเคมีและผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม และอุตสาหกรรมเหล็กและวัสดุก่อสร้าง (ตารางที่ 7) ซึ่งเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจจึงไม่สามารถชำระเงินกู้ได้ ส่งผลกระทือนต่อสถาบันการเงินและเศรษฐกิจโดยรวม

ตารางที่ 7
เงินกู้สุทธิโดยตรงจากต่างประเทศแบ่งตามสาขา

หน่วย : ล้านดอลลาร์สหรัฐ

	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540
1. สถาบันการเงิน	383	488	965	874	538	1993	834	-2,129
2. การค้า	829	638	158	-22	-536	426	866	-333
3. การก่อสร้าง	135	95	2	17	-30	-16	191	-39
4. อุตสาหกรรม	1,843	3,032	1,466	1,043	-66	2,234	2,269	-583
4.1 โลหะและอลูมิเนียม	194	354	146	3	-114	161	406	175
4.2 เครื่องใช้ไฟฟ้า	362	429	257	-84	-140	375	305	-346
4.3 เครื่องจักรและการขนส่ง	200	369	-51	65	-227	180	353	-52
4.4 เคมีภัณฑ์	214	213	120	231	86	644	526	119
4.5 ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	80	320	458	488	413	79	69	-71
4.6 วัสดุก่อสร้าง	199	438	251	125	65	386	320	-83
4.7 อุตสาหกรรมอื่น	594	909	284	215	-149	409	290	325
5. การลงทุน	0	210	-152	87	-55	738	795	-93
6. อสังหาริมทรัพย์	752	1,012	220	-180	407	445	977	-855
7. อื่นๆ	454	92	7	-60	57	-3	-39	-65
รวมทั้งหมด	4,495	5,638	2,725	1,755	348	6,145	6,223	-3,933

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

การศึกษาชิ้นหนึ่งของเจ้าหน้าที่ธนาคารโลกด้านบทบาทภาครัฐด้านการส่งเสริมอุตสาหกรรมชี้ว่า การส่งเสริมอุตสาหกรรมไม่ควรให้ความช่วยเหลือเฉพาะเจาะจงรายใหญ่ แต่ควรเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยทั่วไป การศึกษายังเสนอว่าสำหรับภาคเอกชนแล้ว ปัญหาด้านพิธีการศุลกากร ความล่าช้าของราชการ การฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันและมีผลสูงต่อผู้ประกอบการด้านการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลควรให้ความสนใจ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการจัดลำดับว่ามีการฉ้อราษฎร์บังหลวงสูงในระดับรายได้เดียวกัน ผู้

ประกอบการจากการสำรวจในรายงานนี้กล่าวว่าการให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจในการพิจารณา มีผลให้เกิดการข้อ
ราชการบังหลวง ทำให้มีต้นทุนสูง จึงมีความจำเป็นที่รัฐต้องมีการปฏิรูปการบริหารราชการให้มีความโปร่งใสขึ้น
เช่น การจัดกลุ่มภาษีให้น้อยลง (Alba P. and others 1998)

มาตรการด้านการปกป้องอุตสาหกรรม และส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เป็นลักษณะ
ที่ไม่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวโน้มที่จะสร้างความไม่พอดีในการพัฒนาการค้าและการผลิต
โดยสร้างอุตสาหกรรมที่ไม่ได้มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่แท้จริง สร้างแรงจูงใจให้มีการลงทุนเกินกำลังใน
บางอุตสาหกรรม ต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ เมื่ออัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมไม่เป็นไปตามที่คาด
หรือมีความผันผวนในระบบเศรษฐกิจจึงเกิดปัญหาได้ง่าย การเลือกสนับสนุนอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ
เจาะจงและให้การปกป้อง จะมีปัญหาที่ภาครัฐอาจเลือกอุตสาหกรรมที่ไม่เหมาะสม และผลประโยชน์ไม่ตกกับ
ภาคอุตสาหกรรมโดยทั่วไป

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ มีผลต่อราคาสินค้าที่มีการค้าระหว่างประเทศ จึงส่งผลต่อ
ความสามารถในการแข่งขันของสินค้าส่งออกในต่างประเทศ เมื่อค่าเงินบาทอ่อนลง ทำให้สินค้าส่งออกในรูป
ของเงินตราต่างประเทศลดลง มีผลให้ส่งออกสินค้าได้มากขึ้น โดยขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของอุปสงค์ของสินค้า
ส่งออกนั้น และการส่งออกจะสามารถแข่งขันด้านราคาได้มากขึ้น ถ้าค่าเงินบาทแข็งขึ้นเมื่อเทียบกับเงินตราต่าง
ประเทศ

ในอดีตเมื่อมีการใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ตามระบบอ้างอิงกับตะกร้าเงินตราต่างประเทศ ค่า
เงินบาทของไทยจะเปลี่ยนแปลงตามค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีสัดส่วนในตะกร้าเงินตราต่างประเทศ
นี้สูง ซึ่งเมื่ออัตราเงินเฟ้อของประเทศไทยสูงขึ้นกว่าประเทศคู่ค้า และค่าเงินของประเทศคู่ค้าอ่อนตัวลง เมื่ออัตรา
แลกเปลี่ยนไม่มีการปรับตัว อัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงของไทยจึงแข็งขึ้น ส่งผลให้การส่งออกแข่งขันได้มากขึ้น
ทั้งนี้ในช่วงปี 2539 ประเทศในเอเชียมีปัญหาในการส่งออก เนื่องจากการชะลอตัวอย่างรุนแรงของความต้องการ
ขึ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญของหลายประเทศในเอเชียตะวันออก และการที่ประเทศอุตสาหกรรม
โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่นมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจต่ำ แต่ประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวในการส่งออกต่ำ
กว่าประเทศอื่นในเอเชีย สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ ค่าของเงินบาทที่แท้จริงแข็งตัวขึ้นมากกว่าประเทศอื่น
ทำให้ความสามารถในการแข่งขันด้านราคาลดลง (ฉลงภพ สุสังกรกาญจน์ ณ์ฐรพงศ์ ทองภักดี ปราณี ทินกร
2542)

การที่อัตราแลกเปลี่ยนไม่มีความยืดหยุ่น ปรับตัวตามสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป นอกจากจะมีผล
ต่อการส่งออก ยังมีผลทำให้มีแรงจูงใจที่จะให้มีการไหลเข้าของเงินทุนในต่างประเทศ เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยใน
ต่างประเทศต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยในประเทศอย่างมาก และการกู้จะไม่มีความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน เนื่อง
จากเป็นอัตราที่ผูกติดกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา การมีหนี้สินต่างประเทศสูง แสดงฐานะที่ไม่มั่นคงทาง
การเงิน เป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสูวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และมีการเปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยนเป็น
ระบบลอยตัวที่มีการจัดการจากรัฐ

การกำหนดนโยบายอัตราแลกเปลี่ยน จึงต้องมีความพอดีและเหมาะสมกับสถานการณ์ การที่ไม่มีการปรับค่าเงินและค่าเงินมีการแข็งตัวก็มีผลต่อการส่งออก ในลักษณะเดียวกัน หากมีการแทรกแซงที่ทำให้ค่าเงินบาทอ่อนกว่าความเป็นจริง เพื่อที่จะให้สินค้าส่งออกแข่งขันด้านราคาได้ ก็จะเป็นการสร้างความสามารถในการส่งออกที่ไม่แท้จริง ไม่มีความพอดีได้เช่นกัน ผู้ประกอบการขาดสัญญาณที่จะต้องปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ให้มีการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน หากค่าเงินปรับตัวตามดุลยภาพที่ควรจะเป็น สินค้าส่งออกที่ไม่มีความสามารถในการแข่งขันก็จะส่งออกไม่ได้ นอกจากนี้อัตราแลกเปลี่ยนยังมีผลต่อการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศ ภาระหนี้สิน และอัตราเงินเฟ้อ การจะเข้าแทรกแซง เพื่อให้การส่งออกมีความสะดวกขึ้น จึงมีผลต่อความสมดุลของระบบเศรษฐกิจด้วย การแทรกแซงจึงต้องทำด้วยความระมัดระวัง และมีวัตถุประสงค์สำคัญด้านเสถียรภาพ ที่จะไม่มีความผันผวนในระยะสั้นสูงเกินไป

การวางมาตรการการค้าจากแนวคิดเน้นการเอาชนะทางการค้า

แนวคิดที่เน้นการเอาชนะทางการค้า เป็นแนวคิดจากการเปรียบเทียบว่าประเทศเป็นบริษัท (Krugman 1996) ประเทศต้องแข่งขันในการส่งออกกับประเทศอื่น เช่นเดียวกับที่บริษัททำการค้าแข่งขันกัน การส่งออกได้แย่งตลาดได้คือชัยชนะ การสูญเสียตลาดเป็นความพ่ายแพ้ การนำเข้าจากต่างประเทศส่งผลให้การผลิตในประเทศลดลงมีผลต่อการจ้างงาน ดังนั้นจุดหมายของการค้า คือการพยายามสร้างส่วนแบ่งตลาดให้สูง ลดการนำเข้าเป็นสำคัญ

แนวคิดเช่นนี้ขัดกับกรอบการผลิตและการค้าตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ในด้านของบริษัท การค้ามีลักษณะเป็นการแข่งขันที่ผลรวมเป็นศูนย์ (zero-sum game) เนื่องจากหากบริษัทที่ขายสินค้าชนิดเดียวกันบริษัทหนึ่งมียอดขายเพิ่ม ยอดขายของคู่แข่งย่อมลดลง และหากบริษัทมีรายรับจากการขายสินค้าน้อยกว่ารายจ่ายของบริษัท บริษัทจะขาดทุนและอาจต้องปิดกิจการ ในขณะที่ประเทศไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการทำกำไร แต่มีวัตถุประสงค์ของการสร้างสวัสดิการ การอยู่ดีกินดีของประชาชนในประเทศ การค้าระหว่างประเทศตามความถนัดจึงเป็นการแข่งขันที่มีผลรวมเป็นบวก การที่สินค้าชนิดหนึ่งของประเทศไม่สามารถส่งออกได้ ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ แสดงว่า ประชาชนสามารถใช้สินค้าที่มีคุณภาพดีราคาถูกกว่าที่จะผลิตเอง และการที่ประเทศอื่นที่อาจพิจารณาว่าเป็นคู่แข่ง สามารถมีการส่งออกได้มาก การขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง ก็จะทำให้การส่งออกของประเทศเราสูงขึ้นได้ มิได้เป็นลักษณะที่บริษัทคู่แข่งมีความแข็งแกร่งทำให้บริษัทของเราแย่ง นอกจากนี้ หากประเทศมีการนำเข้าเป็นมูลค่าสูงกว่าการส่งออก ทำให้ดุลการค้าเป็นลบ ก็ต่างจากการที่บริษัททำการค้าแล้วขาดทุน เพราะดุลการค้าที่เป็นลบไม่ได้แสดงถึงสวัสดิการของประชาชาติที่ลดลง หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ชะลอตัวลง

แนวคิดมองการค้าที่มุ่งเน้นการแข่งขันราวกับประเทศเป็นบริษัท ทำให้เกิดแนวทางมาตรการที่เป็นลักษณะกีดกันการค้า ต่อต้านต่างชาติ เพราะมุ่งจะให้ประเทศเป็นผู้ชนะในการส่งออกทุกด้าน มองการนำเข้าการลงทุนจากต่างประเทศเป็นความสูญเสีย จึงพยายามหามาตรการปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศ นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มที่จะทำให้รัฐมีบทบาทนำในการบุกตลาด ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรในการนำเอกชนในการหาตลาด หรือเป็นผู้หาตลาด ซึ่งจะมีความเหมาะสมหากจะทำให้มีการส่งออกที่สูงขึ้นแก่ผู้ส่งออกทั่วไป และมีการกระจายทรัพยากรระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามแนวคิดที่รัฐเป็นผู้บุกตลาด มีแนวโน้มที่จะ

ขาดความพอดีโดยการเชื่อมกับผู้ประกอบการรายใหญ่ ที่มีความความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาครัฐ เป็นความช่วยเหลือที่เฉพาะเจาะจงที่ใช้ทรัพยากรส่วนรวม มากกว่าจะเป็นการช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการทั่วไป โดยพื้นฐานที่มองว่าบริษัทและประเทศมีการแข่งขันด้านการค้าระหว่างประเทศในลักษณะเดียวกัน

5. กลไกป้องกันความผันผวนและผลกระทบทางลบจากการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ

การค้าระหว่างประเทศมีผลดีต่อการสร้างประสิทธิภาพ การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ แต่ก็มีข้อด้อยในการสร้างความผันผวนและความจำเป็นในการปรับตัวของผู้ประกอบการและแรงงาน ดังที่ได้อภิปรายในส่วนของรายงานข้างต้น การดำเนินการค้าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมี “ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน” ในส่วนนี้จะเสนอประเด็นด้านการปฏิบัติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันนี้

5.1 การกระจายสินค้าและตลาด

การกระจายกิจกรรมเพื่อลดความเสี่ยง เสมือนกับการใส่ไข่ในตะกร้าหลายๆ ใบ ที่หากมีใบใดแตกเสียหายก็ยังมีไข่ในตะกร้าใบอื่น หากประเทศมีการส่งออกสินค้าเพียงไม่กี่ประเภท สินค้าเหล่านั้นจะมีสัดส่วนที่สูงในรายได้จากการส่งออกรวม และรายได้ประชาชาติ เช่นกรณีที่บางประเทศมีการส่งออกสินค้าหลัก เพียงน้ำมัน หรือสินค้าขั้นปฐม หากมีความเปลี่ยนแปลงด้านราคาหรือความต้องการอย่างรุนแรง ย่อมส่งผลกระทบต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง เมื่อเทียบกับประเทศที่มีการกระจายสินค้าส่งออก ทำให้สัดส่วนของการส่งออกสินค้าดังกล่าวนี้เป็นสัดส่วนที่ต่ำในรายได้ประชาชาติและการส่งออก ประเทศอินโดนีเซียก่อนที่จะมีการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม การส่งออกจะพึ่งพิงน้ำมันสูงมาก ดังนั้นความผันผวนของราคาน้ำมันจึงมีผลต่อการส่งออกของประเทศสูงมาก โดยเฉพาะในช่วงที่ราคาน้ำมันลดต่ำอย่างมากในกลางของทศวรรษ 1980 รวมทั้งตัวอย่างของประเทศในแอฟริกาที่มีการพึ่งพิงสินค้าขั้นปฐมทั้งเกษตรและแร่ธาตุสูง มีฐานอุตสาหกรรมและการส่งออกที่แคบ

ประเทศไทยมีการกระจายประเภทของการส่งออกได้ดี มีพลวัตของการส่งออก ทั้งนี้จะดูได้จาก เรามีการเปลี่ยนแปลงสินค้าหลักในการส่งออก ทั้งนี้ในอดีตปีเมื่อช่วงปี 2523-2526 สินค้าหลักในการส่งออกของเราเป็น สินค้าขั้นปฐม เช่น ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง ดีบุก ข้าวโพด มีสิ่งทอและเสื้อผ้าเป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่อยู่ในอันดับส่งออกในห้าอันดับแรก (ตารางที่ 8) ในช่วงปี 2531-2534 สินค้าหลักที่ส่งออกเป็นมูลค่าสูง 5 อันดับแรกคือ สิ่งทอและเสื้อผ้า คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ ข้าว อาหารกระป๋อง และ อัญมณี ตามลำดับ ในปี 2535-2536 สินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้าหลักในการส่งออก โดยสินค้าที่มีมูลค่าส่งออกสูงสุดตามลำดับคือ คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ สิ่งทอและเสื้อผ้า เครื่องใช้ไฟฟ้า อาหารกระป๋อง และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ,

ตารางที่ 8
สัดส่วนสินค้าส่งออกที่สำคัญ 15 อันดับแรก ปี 2523-2539

หน่วย : ร้อยละ

	สัดส่วนเฉลี่ย 2523-2526	สัดส่วนเฉลี่ย 2527-2530	สัดส่วนเฉลี่ย 2531-2534	สัดส่วนเฉลี่ย 2535-2539
ข้าว	14.95 (1)	10.14 (2)	6.19 (3)	3.63 (10)
มันสำปะหลัง	11.22 (2)	7.91 (3)	4.17 (8)	1.91 (14)
สิ่งทอ (รวมสิ่งทอและเส้นผ้าสำเร็จรูป)	8.54 (3)	13.59 (1)	14.61 (1)	10.90 (2)
ยาง	7.51 (4)	6.90 (1)	4.57 (7)	3.93 (6)
ดีบุก	5.65 (5)	1.81 (11)	*	*
ข้าวโพด	5.48 (6)	3.44 (7)	*	*
น้ำตาล	5.37 (7)	3.03 (8)	2.75 (12)	1.91 (14)
ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์	4.07(8)	4.83 (6)	3.79 (9)	3.96 (5)
อัญมณี	3.59 (9)	5.42 (5)	5.50 (5)	3.91 (8)
กุ้งสด-แช่แข็ง	1.69 (10)	1.82 (10)	3.26 (10)	3.72 (9)
ใบยาสูบ	1.26 (11)	*	*	*
สับปะรดกระป๋อง	1.24 (12)	1.45 (13)	*	*
ถั่วเขียว	1.12 (13)	*	*	*
ปลากระป๋อง	0.93 (14)	2.98 (9)	*	*
อาหารทะเลกระป๋อง (ยกเว้นปลา)	0.87 (15)	1.16 (14)	*	*
รองเท้า	*	1.50 (12)	3.01	3.15 (11)
ไก่แช่แข็ง	*	1.11 (15)	*	*
ผลิตภัณฑ์โลหะ	*	*	2.04 (13)	2.27 (13)
เฟอร์นิเจอร์	*	*	1.85 (14)	*
พลาสติก	*	*	1.57 (15)	3.13 (12)
คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อื่น	*	*	6.73 (2)	11.13 (1)
อาหารกระป๋อง	*	*	6.14 (4)	4.32 (4)
เครื่องใช้ไฟฟ้า	*	*	4.72 (6)	7.36 (3)
อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ	*	*	*	3.93 (6)
สินค้าส่งออกที่สำคัญ 15 ชนิด	73.47	67.10	70.90	77.16
สินค้าอื่น ๆ	26.53	32.90	29.10	22.84
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00

หมายเหตุ: * ไม่อยู่ใน 15 อันดับแรกของปีนั้น
ตัวเลขในวงเล็บ เป็นลำดับในปีนั้น

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในอาเซียนบางประเทศ แสดงให้เห็นเช่นกันว่าการกระจายด้านสินค้าส่งออกของไทยมีสูง โดยสัดส่วนของสินค้าส่งออก 10 อันดับแรกของไทยในมูลค่าการส่งออกรวมมีน้อยกว่าประเทศอื่น โดยสัดส่วนนี้ของไทยเป็นร้อยละ 65 ในปี 2538 ในขณะที่ของเวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย เป็นร้อยละ 84 72 และ 87 ตามลำดับ โดยบรูไนมีสัดส่วนการส่งออกสินค้าหลัก 10 ชนิดแรกเป็นร้อยละ 99 ของการส่งออกรวมในค่าเฉลี่ยปี 2535-2537 (ตารางที่ 9) การพิจารณาดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Reveal Comparative Advantage index---RCA)² ก็ให้ผลในลักษณะเดียวกัน คือประเทศไทยมีสินค้าที่มีค่า RCA สูงกว่าหนึ่งเป็นจำนวนมากกว่าประเทศในอาเซียน (ตารางที่10)

ตารางที่ 9

สัดส่วนของมูลค่าสินค้าส่งออก 10 อันดับแรกของไทยเทียบกับประเทศในเอเชีย

	หน่วย : ร้อยละ					
	2523-2525	2526-2528	2529-2531	2532-2534	2535-2537	2538
ไทย	51.36	57.74	62.32	64.29	65.26	65.93
อินโดนีเซีย	86.56	85.78	76.76	76.68	72.81	67.82
มาเลเซีย	68.15	70.12	66.40	71.83	73.76	72.96
เวียดนาม	58.45	52.99	67.29	73.76	83.71	84.17
บรูไน	99.22	99.07	99.31	98.36	99.15	-

หมายเหตุ: สินค้าจัดกลุ่มเป็น SITC 2 digit

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล Stat Canada

ตารางที่ 10

ชนิดของสินค้าที่มีค่า RCA มากกว่า 1 ของไทยเทียบกับประเทศในเอเชีย

	หน่วย : ชนิด					
	2523-2525	2526-2528	2529-2531	2532-2534	2535-2537	2538
ไทย	108	114	125	130	125	123
สิงคโปร์	95	93	95	92	81	62
ฟิลิปปินส์	87	80	116	101	79	77
อินโดนีเซีย	51	58	84	105	118	113
มาเลเซีย	44	44	69	76	68	65
เวียดนาม	102	116	107	111	98	91
บรูไน	6	6	9	9	15	9

หมายเหตุ: สินค้าจัดกลุ่มเป็น SITC 4 digit

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล Stat Canada

² ดัชนีนี้คำนวณจากสัดส่วนของสินค้านั้นต่อการส่งออกรวมของประเทศหารด้วยสัดส่วนของสินค้านั้นในตลาดโลกต่อมูลค่าการส่งออกรวมของโลก ค่าที่สูงกว่าหนึ่งแสดงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการส่งออกของสินค้านั้นของประเทศที่ทำการศึกษา เนื่องจากสัดส่วนการส่งออกสูงกว่าค่าเฉลี่ยของการค้าสินค้านั้นในตลาดโลก

สาเหตุที่ประเทศไทยมีความหลากหลายในด้านการส่งออก มีเหตุผลจากผู้ประกอบการของไทยมีความหลากหลาย เนื่องจากมีการพัฒนามานาน และประเทศไทยใช้กลไกตลาดเป็นแรงจูงใจในการประกอบกิจการธุรกิจ ทำให้มีการเลือกทำกิจการที่หลากหลายตามความถนัดของแต่ละคน นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดีและทั่วถึง ทำให้แรงงานมีประสิทธิภาพในการทำอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นได้ตลอดจนอัตราส่วนร่วมของการทำงานของสตรีสูง ทำให้มีขนาดแรงงานที่มาก ความเป็นมิตรกับต่างชาติ รวมทั้งนโยบายเปิดกว้างทางการลงทุน ทำให้มีการลงทุนอย่างหลากหลายจากต่างชาติ ซึ่งส่งผลต่อการส่งออก เพราะต่างชาติจะมีเทคโนโลยีทางการผลิตและช่องทางการตลาด (Susangkarn C.1992) (Thongpakde N. and Pupphasa W. 1991) ปัจจัยที่ดีนี้จะต้องรักษาเพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของการส่งออก

ในขณะที่ประเทศไทยมีการกระจายสินค้าที่ส่งออกดีกว่าประเทศกำลังพัฒนาทั่วไป ตลาดส่งออกของไทยยังมีการกระจายไม่มากนักและมีการเปลี่ยนแปลงน้อย ตลาดส่งออกหลักของไทยเป็น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และอาเซียน ในระยะก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจประเทศอาเซียนมีความสำคัญสูงขึ้น โดยในปี 2523 สัดส่วนของการส่งออกไปประเทศอาเซียนของไทยเป็นร้อยละ 16 ของการส่งออกรวม และเพิ่มเป็น ร้อยละ 21 ในปี 2540 การส่งออกไปตลาดอื่นๆ นอกเหนือจาก ญี่ปุ่น นาฟต้า สหภาพยุโรป และอาเซียน มีสัดส่วนเป็นร้อยละ 30 ในปี 2523 ลดลงมาเป็น ร้อยละ 25 ในปี 2533 และสูงขึ้นมากเป็นร้อยละ 28 ในปี 2540 (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11

สัดส่วนการส่งออกของไทยแยกตามตลาด

ประเทศ	หน่วย : ร้อยละ		
	2523	2533	2540
ญี่ปุ่น	15.09	17.20	16.79
นาฟต้า	13.01	24.35	19.01
สหภาพยุโรป	25.35	21.53	15.09
อาเซียน	16.36	11.92	21.07
อื่น ๆ	30.19	25.01	28.04
รวม	100.00	100.00	100.00

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

โครงสร้างตลาดลักษณะนี้ ทำให้ในช่วงที่ประเทศอุตสาหกรรมมีเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงต้นของทศวรรษ 1980 ประเทศไทยจึงมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ต่ำ และการที่การส่งออกหลังการลอยตัวของค่าเงินบาทไม่สูงขึ้นเท่าที่ควร เพราะภาวะเศรษฐกิจของประเทศอาเซียน และญี่ปุ่นมีการขยายตัวต่ำจากปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ การที่การส่งออกยังมีการขยายตัวได้ เนื่องจากสหรัฐอเมริกายังมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่น่าพอใจ รวมทั้งประเทศในเอเชียเริ่มมีการฟื้นตัวจากภาวะชะงักงันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ หากเราสามารถกระจายตลาดไปยังประเทศอื่นสูงขึ้น เช่น เอเชียใต้ ละตินอเมริกา ตะวันออกกลาง จะกระจายความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงความต้องการสินค้าส่งออกได้

ประเด็นด้านตลาดที่ควรพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งคือ การเปิดตลาดในประเทศอุตสาหกรรม ถึงแม้ว่าการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัย ทำให้อัตราภาษีโดยเฉลี่ยของประเทศอุตสาหกรรมลดลงมามาก เช่น ร้อยละ 3.7 ในกรณีของสหรัฐอเมริกา และร้อยละ 7.1 ของแคนาดา แต่สินค้าที่ประเทศกำลังพัฒนาส่งออกไปยังประเทศอุตสาหกรรมก็ยังมีภาษีสูงกว่าค่าเฉลี่ยมาก สินค้าเกษตรบางชนิดจะถูกเก็บภาษีสูงถึงร้อยละ 70 ร้อยละ 21 ของสิ่งทอจะถูกเก็บภาษีสูงกว่าร้อยละ 12 ในขณะที่ร้อยละ 44 ของผลิตภัณฑ์เสื้อผ้า และร้อยละ 42 ของรองเท้าจะถูกเก็บภาษีสูงกว่าร้อยละ 12 ในการส่งไปอเมริกา ความตกลงด้านสิ่งทอที่จะยกเลิกการจำกัดด้านปริมาณและลดภาษีก็ส่งผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาน้อย เนื่องจากสินค้าสำคัญที่ประเทศกำลังพัฒนาส่งออกจะมีการนำมายกเลิกในช่วงท้ายของความผูกพันตามข้อตกลง (Thongpakde N. and Pupphavesa W. 1999) นอกจากนี้การให้การสนับสนุนสินค้าเกษตรก็ยังคงเป็นข้อจำกัดสำคัญในการเข้าถึงตลาดของประเทศกำลังพัฒนา การเจรจาการค้าที่ทำให้ประเทศอุตสาหกรรมเปิดตลาดอย่างแท้จริงก็จะช่วยให้การส่งออกของไทยเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

5.2 การพัฒนาตามพลวัตของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ

พัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่มีความได้เปรียบในการผลิตอย่างแท้จริง

ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมีลักษณะเป็นพลวัตที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะจากแนวโน้มที่มีการแข่งขันสูงขึ้นในตลาดโลก วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์มีอายุสั้นลง ความได้เปรียบโดยใช้แรงงานที่มีค่าจ้างถูกจะมีอายุสั้นลง จากที่ประเทศจีนและประเทศสังคมนิยมในอดีตเข้าสู่ตลาดมากขึ้น การที่จะสร้างภูมิคุ้มกันความผันผวนด้านการผลิตดังที่กล่าวในส่วนข้างต้น จึงต้องสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่สามารถจะเป็นความได้เปรียบที่จะแข่งขันได้อย่างมีระยะยาว เป็นความสามารถในการแข่งขันจากปัจจัยพื้นฐานในประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงช้า

Susangam C. (1997) สรุปว่า ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานความสำเร็จของการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศของไทยคือ ก) คุณภาพที่ดีของภาคเกษตร ความได้เปรียบด้านทรัพยากรการเกษตร ภูมิอากาศ ข) ความสามารถและความหลากหลายของภาคเอกชน ค) ลักษณะเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย ที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของภาคบริการและเป็นมิตรกับชาวต่างชาติ ง) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ทำให้สามารถเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคด้านการค้า การคมนาคม การท่องเที่ยวและบริการ จ) คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์

การสร้างความได้เปรียบจากปัจจัยพื้นฐานจะทำให้สามารถพัฒนาการส่งออกที่ยั่งยืนได้ บทความดังกล่าวชี้ว่ายุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ ก) การใช้ความได้เปรียบทางการเกษตรพัฒนาให้เป็นผู้นำด้านผลผลิตเกษตรในเขตร้อนที่มีคุณภาพและมูลค่าสูง เช่นผักและผลไม้ ข) ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนและสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นธรรม สร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ค) ใช้ความได้เปรียบด้านที่ตั้งและวัฒนธรรมส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคด้านการท่องเที่ยว ง) สนับสนุนอุตสาหกรรมส่งออกที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ไทยเป็นแหล่งผลิตของบริษัทข้ามชาติและในระยะยาว

ต้องมีความสามารถในการผลิตออกแบบสินค้าของตนเอง จ) ใช้ความได้เปรียบด้านสถานที่ตั้งทำให้ไทยเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของภูมิภาค เช่น การขนส่ง การค้า การท่องเที่ยว

พัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยี

แนวโน้มที่อุตสาหกรรมมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและแข่งขันกันโดยพื้นฐานความรู้ (knowledge-based) มากกว่าจะเป็นเฉพาะด้านของทรัพยากร การพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยี ทั้งทางด้านการผลิตและการจัดการจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง นอกจากจะช่วยในการแข่งขันแล้ว ยังช่วยในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนอีกด้วย (Krugman P. 1996) ดัชนีหลายอย่างชี้ว่าความสามารถทางเทคโนโลยีของไทย อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประเทศที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกัน (ฝ่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ TDR 2542) จึงควรถือเรื่องนี้เป็นประเด็นที่มีความสำคัญระดับสูง

Nit Chantramoklasri and others (1998) ระบุว่า ภาคเอกชนของไทยมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่ต่ำ และต้องอาศัยภาครัฐ แต่สถาบันวิจัยของรัฐบาลเองก็มีบทบาทในการพัฒนาเทคโนโลยีทางอุตสาหกรรมที่ต่ำ เนื่องจากให้ความสำคัญของการวิจัยและพัฒนาเป็นเอกเทศ โดยมุ่งให้มีการวิจัยพื้นฐานก่อน และตามด้วยการวิจัยประยุกต์ การพัฒนาวิศวกรรม และการผลิต การวิจัยจึงไม่สามารถประยุกต์กับทางอุตสาหกรรม รวมทั้งยังมีความสนใจน้อยในการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เพื่อความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว การสนับสนุนภาคเอกชนในการพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งสำคัญ

บทความของ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2541) เสนอการปรับบทบาทของภาครัฐและเอกชน โดยให้บทบาทขององค์กรวิจัยของรัฐเปลี่ยนบทบาทให้รายได้หลักจากการรับจ้างภาคเอกชน ตามความต้องการของเอกชน ซึ่งจะทำให้งานวิจัยมีผลทางด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ควรมีการสร้างพันธมิตรระหว่างสถาบันวิจัยของรัฐ บริษัทเอกชนและกรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่ดำเนินการด้านการจดสิทธิบัตร และให้ข้อมูลสิ่งประดิษฐ์ของต่างประเทศ

สำหรับการพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยี บทความดังกล่าวเสนอแนวทาง "ลอกเลียนอย่างสร้างสรรค์" (creative imitation) นั่นคือสร้างความรู้ทางเทคโนโลยีจากของต่างประเทศ โดยให้ reverse engineer ทำความเข้าใจในเทคโนโลยีที่จะประยุกต์ใช้ได้ แล้วเพิ่มระดับขั้นการผลิตให้มากพอ จนเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ แทนการพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง

5.3 การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ

จากแนวโน้มของการผลิตและการค้ามีลักษณะที่เป็นเครือข่ายทั่วโลก บริษัทข้ามชาติมีความสำคัญสูงขึ้นในการผลิตและการค้าระหว่างประเทศ การศึกษาของ UNCTAD(1999a) ระบุว่า มูลค่าของผลผลิตภายใต้บริษัทข้ามชาติและบริษัทในเครือข่ายเป็นประมาณร้อยละ 25 ของมูลค่าผลผลิตในโลก และการค้าของโลกประมาณสองในสามจะเป็นระหว่างกลุ่มเครือข่ายบริษัทข้ามชาติรวมทั้งบริษัทอื่นที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยถ้านับเฉพาะกลุ่มบริษัทข้ามชาติมูลค่าการค้าจะเป็นประมาณหนึ่งในสามของการค้าของโลก

ความสัมพันธ์ทางเครือข่ายนี้ทำให้การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ มีส่วนที่จะช่วยรักษาความได้เปรียบด้านการค้าได้เนื่องจากบริษัทข้ามชาติจะมีการเข้าถึงตลาดผ่านทางบริษัทในเครือ ทำให้การหาตลาดส่งออกไม่ใช่ปัญหาสำคัญ นอกจากนี้บริษัทข้ามชาติจะมีการวิจัยและพัฒนาที่ทำให้ขบวนการผลิตการจัดการปรับตามพลวัตของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมของการแข่งขัน และความต้องการของตลาด กระบวนการวิจัยและพัฒนาที่เป็นนวัตกรรมขนาดใหญ่ เป็นสิ่งที่บริษัทข้ามชาติจะทำได้ดีกว่าบริษัทขนาดเล็ก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีการลงทุนสูง มีเทคโนโลยีสูง และมีความเสี่ยงสูงไม่เห็นผลในระยะสั้น บริษัทที่มีขนาดทุนใหญ่มีกิจกรรมที่หลากหลายกระจายบนความเสี่ยงได้ จะสามารถทำได้

การลงทุนของบริษัทข้ามชาติที่เน้นการส่งออก จึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาการส่งออกและการจ้างงานในประเทศเจ้าบ้านได้ ทั้งนี้การลงทุนของต่างประเทศ จะเป็นไปตามความได้เปรียบของประเทศเจ้าบ้าน หากประเทศเจ้าบ้านไม่มีมาตรการที่บิดเบือนระบบตลาดที่ไม่สมเหตุสมผล เพราะบริษัทข้ามชาติย่อมจะเลือกลงทุนในกิจกรรมที่เหมาะสมกับประเทศนั้นและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของบริษัท โดยยอมพิจารณาถึง คุณภาพของทรัพยากรทั้งด้านธรรมชาติ และบุคคลากร โครงสร้างพื้นฐานที่ได้มาตรฐาน คุณภาพของอุตสาหกรรมสนับสนุนและการให้บริการต่างๆ มาตรการด้านการแข่งขันของรัฐบาล การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ จึงมีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในด้านของความผันผวนของเศรษฐกิจจากกระแสเงินเข้าและออกจากประเทศ พบว่า การลงทุนโดยตรงจะมีความผันผวนน้อยกว่าการลงทุนประเภทอื่น (ตารางที่ 12) เทียบดัชนีความผันผวนจากขนาดการลงทุนจากต่างประเทศของประเทศต่างๆ ในช่วง 2523-2532 และ 2533-2540 โดยดัชนีนี้ถ้ามีค่าสูง แสดงว่ามีความผันผวนมาก การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศจะมีค่าดัชนีความผันผวนน้อยกว่าการลงทุนประเภทอื่น ทั้งสองช่วงเวลาที่ทำการศึกษา ทั้งโดยรวมและเมื่อพิจารณาเป็นภูมิภาค เมื่อพิจารณาเป็นรายประเทศในช่วง 2533-2540 ก็จะมีข้อสรุปเช่นกันยกเว้นกรณีของอินเดีย ปากีสถานและฟิลิปปินส์ การศึกษาเดียวกันนี้ยังศึกษาความผันผวนของการเคลื่อนย้ายเงินทุนจากต่างประเทศ โดยวิเคราะห์ทิศทางของการไหลเข้าออกสุทธิของ 52 ประเทศ ว่ามีความถี่อย่างไร ในช่วง 2523-2538 พบว่า การลงทุนโดยตรงจะมีความถี่ในการเปลี่ยนแปลงทิศทางของการเคลื่อนย้ายเงินทุนน้อยกว่าการลงทุนในหลักทรัพย์และการลงทุนประเภทอื่น รวมทั้งมีระยะเวลาเฉลี่ยของทิศทางของการเคลื่อนย้ายทุนในทางใดทางหนึ่งสูงกว่าด้วย (ตารางที่ 13)

การลงทุนจากต่างประเทศ สามารถสร้างความสามารถทางเทคโนโลยี ที่จะเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืนได้ โดยช่องทางที่บริษัทข้ามชาติจะนำเทคโนโลยีเข้าสู่ประเทศเจ้าบ้าน มีทั้งการนำเข้าเครื่องจักร ที่บริษัทเหล่านี้จะมีความชำนาญในการเลือกที่ทันสมัยเหมาะสมกับการผลิต การทำสัญญาให้หรือขายความรู้ด้านเทคโนโลยี การฝึกอบรม การให้ความช่วยเหลือปรึกษาแก่บริษัทในประเทศที่เป็นผู้ผลิตชิ้นส่วน³

³ Pussarangsri P(1993) พบว่าในกรณีของประเทศไทย การถ่ายทอดเทคโนโลยีทางอ้อมของการลงทุนจากต่างประเทศ เช่น การให้การอบรม การให้คำแนะนำและควบคุมคุณภาพของผู้ผลิตชิ้นส่วนในประเทศ การส่งเสริมการลงทุน และการสร้างวัฒนธรรมองค์กร มีสูงกว่าการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยตรง ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับที่ Poh Kam (1991) พบในกรณีของการศึกษาในประเทศอุตสาหกรรมใหม่

การทำการวิจัยและพัฒนาในประเทศเจ้าบ้าน⁴ บริษัทข้ามชาติ จึงมีส่วนในการจัดหา ปรับเทคโนโลยีให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การยกระดับความสามารถทางเทคโนโลยี

ตารางที่ 12

ค่าสัมประสิทธิ์วัดความผันผวนของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการลงทุนในรูปแบบอื่น¹

ภูมิภาคและประเทศ	2523-2532		2533-2540 ²	
	การลงทุนโดยตรง จาก ตปท.	การลงทุน รูปแบบอื่น	การลงทุนโดยตรง จาก ตปท.	การลงทุน รูปแบบอื่น
แอฟริกา	1.09	1.29	0.73 ³	0.87 ³
เอเชีย	0.65 ⁴	1.29 ⁴	0.61	1.10
จีน	0.64	1.51	0.64	2.10
อินเดีย	-	0.70	1.33	0.72
อินโดนีเซีย	0.45	0.54	0.69	1.13
เกาหลีใต้	1.03	32.11	0.58	1.51
มาเลเซีย	0.43	2.65	0.23	1.77
ปากีสถาน	0.47	0.47	0.41	0.38
ฟิลิปปินส์	1.47	1.48	0.69	0.56
สิงคโปร์	0.40	2.72	0.36	0.83
ศรีลังกา	0.38	0.29	1.01	0.53
ไทย	0.93	0.69	0.22	1.43
ละตินอเมริกา	0.95 ⁵	1.96 ⁵	0.58	2.18
เฉลี่ยแบบไม่ถ่วงน้ำหนัก	0.94 ⁶	1.96 ⁶	0.63	1.76

หมายเหตุ: ค่าสัมประสิทธิ์วัดความผันผวน คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานหารด้วยค่าสัมบูรณ์ (Absolute Value) ของค่าเฉลี่ย

- 1 ค่าปกติของเงินดอลลาร์สหรัฐ. ปรับด้วยดัชนีราคาสำหรับสินค้าประเภททุน
- 2 ข้อมูลสำหรับบางประเทศไม่ใช่ข้อมูลทั้งปี
- 3 ไม่รวมแทนซาเนีย
- 4 ไม่รวมเกาหลีใต้
- 5 ไม่รวมชิลี
- 6 ค่าเฉลี่ยเฉพาะประเทศที่เปรียบเทียบได้จากการลงทุนทั้ง 2 ประเภท

ที่มา: World Investment Report 1999: Foreign Direct Investment and the Challenge of Development

⁴ การทำการวิจัยและพัฒนาในบริษัทเครือข่ายแทนที่จะทำในบริษัทแม่ พบว่ามีสัดส่วนสูงขึ้น แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นการทำในบริษัทเครือข่ายที่เป็นประเทศอุตสาหกรรม มากกว่าประเทศกำลังพัฒนา

ตารางที่ 13
 ความถี่ของการเปลี่ยนแปลงทิศทางการเคลื่อนย้ายของเงินทุนสุทธิ ระหว่างปี 2523-2538

ประเภท	จำนวนครั้งของการเปลี่ยนแปลงทิศทางการเคลื่อนย้ายของเงินทุน	ค่าเฉลี่ยของความถี่ในการเปลี่ยนแปลงทิศทางการเคลื่อนย้ายของเงินทุน	ระยะเวลาเฉลี่ย (ปี) การเคลื่อนย้ายทุนในทิศทางเดียว
การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ	130	2.50	4.29
การลงทุนในหลักทรัพย์	187	3.60	3.26
การลงทุนรูปแบบอื่น ๆ	217	4.17	2.90

ที่มา: World Investment Report 1999 : Foreign Direct Investment and the Challenge of Development

การที่จะเรียนรู้เทคโนโลยีจากการลงทุนจากต่างประเทศ และเพิ่มขีดความสามารถที่จะต่อยอดของตนเองได้ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของประเทศเจ้าบ้านเป็นสำคัญ การศึกษาหลายชิ้นชี้ว่า ประเด็นสำคัญคือ ต้องมีทรัพยากรบุคคลโดยเฉพาะด้านวิศวกรรมที่มากพอและมีทักษะพอในการเรียนรู้ ต้องมีการให้แรงจูงใจที่จะทำให้มีการฝึกอบรมในบริษัท มีการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างอุตสาหกรรมในประเทศกับอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลักษณะของการรับช่วงการผลิต มีโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยี มีมาตรการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศที่เน้นกิจการที่มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยสอดคล้องกับเป้าหมายการยกระดับความสามารถด้านเทคโนโลยี หากพื้นฐานของประเทศเจ้าบ้านไม่ได้แล้ว ความเชื่อมโยงด้านเทคโนโลยีของบริษัทข้ามชาติที่จะพัฒนาเทคโนโลยีก็จะต่ำ

ในขณะที่การลงทุนจากต่างประเทศช่วยเสริมการส่งออก ลดความผันผวนจากการค้าได้ มีผู้กังวลว่าการลงทุนจากต่างประเทศจะทำการเบียดผู้ประกอบการในประเทศออกจากธุรกิจ (crowding out) เนื่องจากผู้ประกอบการไม่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศ ซึ่งถ้าหากให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นเรียนรู้ไปซ้กระยะหนึ่งก็จะทำให้สามารถแข่งขันได้ จึงน่าจะมีการจำกัดการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นมีการพัฒนา

ประเด็นดังกล่าวข้างต้น เป็นลักษณะเดียวกับการพูดถึงการปกป้องอุตสาหกรรมโดยการตั้งกำแพงภาษี เนื่องจากอุตสาหกรรมเป็นลักษณะอุตสาหกรรมทารก ที่ต้องการเรียนรู้เพื่อเติบโตใหญ่ จึงจะสามารถแข่งขันกับการนำเข้าได้ ประเด็นสำคัญคือ การปกป้องอุตสาหกรรม ทั้งจากการนำเข้า หรือการลงทุนจากต่างประเทศจะต้องเป็นธุรกิจที่จะสามารถแข่งขันได้ในอนาคต ไม่ใช่เป็นการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ไม่สมเหตุผลแก่ธุรกิจที่ไม่มีประสิทธิภาพ โดยให้เป็นภาระแก่ผู้บริโภคที่ต้องรับราคาที่สูงกว่าที่ควร ในสินค้าที่อาจมีคุณภาพต่ำ ต้นทุนของการกีดกันการลงทุนต้องต่ำกว่าประโยชน์ที่จะได้ การที่การลงทุนจากต่างชาติทำให้ผู้ประกอบการแข่งขันไม่ได้ จะมีผลต่างจากกรณีของการแข่งขันจากการนำเข้าในลักษณะที่ว่า ไม่มีผลต่อการจ้างงาน เนื่องจากการลงทุนจากต่างประเทศยังต้องมีการจ้างแรงงานในประเทศ

การที่การลงทุนจากต่างประเทศทำให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นสูญเสียกิจการ จะไม่เกิดขึ้นถ้าการลงทุนเป็นการลงทุนใหม่ไม่ได้ดำเนินการมาก่อน ในอีกด้านหนึ่ง การลงทุนจากต่างประเทศ อาจสร้างธุรกิจให้เกิดมาก

ขึ้น เนื่องจากต้องมีอุตสาหกรรมต่อเนื่องหรืออุตสาหกรรมสนับสนุนการลงทุนจากต่างชาตินั้น UNCTAD (1999a) ระบุว่า การศึกษาทางสถิติพบว่า ในกรณีของประเทศแคนาดา การลงทุนจากต่างประเทศมีผลในการเพิ่มการลงทุนของผู้ประกอบการท้องถิ่นในประเทศ เช่นเดียวกับงานศึกษาชิ้นหนึ่ง ศึกษาการลงทุนจากต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนา 69 ประเทศ โดยเป็นการลงทุนจากประเทศพัฒนาแล้ว ในช่วงปี 1970-1989 พบว่ามีส่วนกระตุ้นการลงทุนภายในประเทศเช่นกัน งานศึกษาทางเศรษฐกิจชิ้นหนึ่ง ซึ่งใช้ข้อมูลที่ยาวกว่าคือ 1970-1996 ของประเทศกำลังพัฒนา 39 ประเทศ โดยการลงทุนจากต่างประเทศ เป็นการลงทุนจากทั้งประเทศพัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา พบว่าใน 19 ประเทศ ผลของการลงทุนจากต่างประเทศไม่เพิ่มหรือลดกิจกรรมการลงทุนของผู้ประกอบการในประเทศ และส่วนของการลงทุนที่ทำให้มีการขยายตัวของธุรกิจในประเทศมี 10 ประเทศ เท่ากับจำนวนของประเทศที่ธุรกิจถูกผลกระทบในทางลบ ทั้งนี้ จำนวนตัวอย่างของประเทศเอเชียทั้ง 12 ประเทศ ไม่มีผลจากการลงทุนที่ทำให้มีการลดลงของกิจการของผู้ประกอบการภายในประเทศ ซึ่งในกรณีของประเทศไทย การศึกษาพบว่ามีผลในทางที่เพิ่มธุรกิจภายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม เราต้องตระหนักว่า การจะทำให้การลงทุนจากต่างชาติเป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจของประเทศมากที่สุด ขึ้นอยู่กับความพร้อมของปัจจัยในประเทศ ในด้านความสามารถในการเรียนรู้ อุตสาหกรรมสนับสนุนและบริการในประเทศ คุณภาพและปริมาณของแรงงาน นโยบายรัฐที่สร้างแรงจูงใจในการให้อุตสาหกรรมจากต่างประเทศเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องการ และมีการถ่ายทอดเทคโนโลยี บริษัทต่างชาติย่อมมีวัตถุประสงค์ที่จะแสวงหากำไร มิใช่เพื่อสวัสดิการของประชาชนในประเทศ การลงทุนจากต่างประเทศในลักษณะที่เป็นการควบคุมหรือซื้อกิจการที่ได้มีส่วนในการค้าระหว่างประเทศ จึงมีประโยชน์โดยรวมไม่มากนัก

5.4 การใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงและความผันผวนของราคา

การที่ราคาสินค้ามีความผันผวนจากตลาดโลก โดยเฉพาะสินค้าเกษตรที่มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูงโดยธรรมชาติ และจากอัตราแลกเปลี่ยน มีผลต่อผู้ประกอบการและผู้ค้าในด้านการวางแผนการผลิตและการค้า ความไม่แน่นอนของต้นทุนการผลิตและการกำหนดราคา มาตรการที่จะผ่อนคลายนผลกระทบด้านความเสี่ยงจากการที่ราคาเปลี่ยนแปลงจึงเป็นประโยชน์

ในด้านสินค้าเกษตร รัฐบาลมีระบบรักษาเสถียรภาพราคาโดยอาศัยการแทรกแซง โดยใช้เงินจากกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร แทรกแซงราคาสินค้าเกษตร โดยกองทุนนี้ให้เงินยืมปลอดดอกเบี้ยแก่นายราช การเข้าแทรกแซงตลาดให้ราคาเป็นตามที่รัฐบาลต้องการ ซึ่งจุดอ่อนของมาตรการนี้ คือมีเป้าหมายและทิศทางที่ไม่ชัดเจน มีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาทางการเมือง มากกว่าที่จะแก้ปัญหาในระดับโครงสร้าง มีลักษณะที่สร้างปัญหาด้านการบิดเบือนการใช้ทรัพยากร และภาระทางการคลัง (วิโรจน์ และ วิวัฒน์ 2541)

การศึกษาของวิโรจน์และวิวัฒน์ ได้เสนอแนวทางใหม่ในการบริหารราคาสินค้าเกษตรที่มีการค้าขายระหว่างประเทศ โดยให้มีกลไกที่มีกฎกติกาที่ชัดเจน ไม่มีเป้าหมายที่จะปั่นกลไกตลาดแต่จะให้สัญญาณที่ถูกต้องในระยะยาว แต่เปิดโอกาสให้มีการบริหารความเสี่ยงโดยใช้ระบบประกันภัย

ระบบนี้กำหนดให้รัฐบาลประกาศราคาที่รัฐบาลจะรับประกันและค่าพรีเมียมที่เกษตรกรจะต้องจ่ายในการซื้อประกันนี้ เกษตรกรที่ซื้อประกันสามารถที่จะนำสินค้ามาขายหรือนำกรรมกรรมมาเรียกเงินชดเชย หากราคาตลาดต่ำกว่าราคาที่ประกันไว้ แต่ถ้าหากว่าราคาตลาดสูงกว่าราคาที่เกษตรกรได้ซื้อประกันไว้ เกษตรกรก็

สามารถที่จะขายได้ในราคาตลาด วิธีการนี้เกษตรกรก็จะประเมินความเสี่ยงด้วยตนเอง และสามารถวางแผนการผลิตได้ตามราคาที่ประกันไว้ สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้ซื้อประกันนี้ ก็ไม่สามารถขายให้รัฐบาลในราคาที่ประกันได้ เกษตรกรเหล่านี้ก็เลือกที่จะรับความเสี่ยงด้วยตนเอง

สำหรับราคาที่รัฐบาลประกันนี้ เป็นราคาที่พยากรณ์ตามสภาวะของตลาด ไม่ควรเป็นการกำหนดเพื่อยกระดับราคา โดยการคำนวณราคาต้องมีความโปร่งใส ชัดเจน เป็นที่รับรู้ทั่วไป การประกันจะช่วยให้เกษตรกรต้องเผชิญกับภาวะที่ราคาสินค้าต่ำมากผิดปกติ ในขณะที่เดียวกันเบี่ยประกันก็ต้องเป็นราคาที่เป็นธรรมที่ผู้ขายจะคุ้มทุนในระยะยาว โดยรัฐบาลอาจมีการอุดหนุนเบี่ยประกันได้ เมื่อระบบนี้พัฒนาไปรัฐบาลสามารถเปิดโอกาสให้ธุรกิจเอกชนเป็นผู้ขายประกันในลักษณะนี้ได้

ในด้านความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนนั้น เนื่องจากการบริหารเศรษฐกิจมหภาคใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัว ซึ่งจะมีการแทรกแซงเมื่อมีความผิดปกติในตลาดเงินตราต่างประเทศ ซึ่งทำให้มีความผันผวนอย่างสูง รัฐบาลไม่ควรแทรกแซงเมื่อการเคลื่อนไหวของตลาดเป็นไปตามปกติ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราแลกเปลี่ยนบ้าง การแทรกแซงจะทำให้เกิดความไม่สมดุลหรือความพอดีในระบบเศรษฐกิจได้ ผู้ประกอบการจึงต้องมีความรู้ในการใช้เครื่องมือในการป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนอัตราแลกเปลี่ยน เช่น การซื้อขายในอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้า การใช้ตลาดอนุพันธ์ ซึ่งรัฐบาลควรมีการพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพ

5.5 การมีเครื่องมือช่วยในการปรับตัวของแรงงาน

แนวโน้มที่ตลาดมีการแข่งขันมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมีสูงขึ้น ธุรกิจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนมากขึ้น ธุรกิจที่ไม่สามารถแข่งขันได้ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้แรงงานสามารถมีการปรับตัวอย่างยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงต้องมีการพัฒนาทักษะและคุ้มครองแรงงาน ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้ (ฝ่ายวิจัยทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาสังคม 2541)

การฝึกอบรม

การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ควรเป็นระบบที่ประสานกันระหว่างภาครัฐและเอกชนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมสอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิตอย่างแท้จริง สถาบันการฝึกอบรมทั้งภาครัฐและเอกชนควรเป็นระบบเปิดที่มีการแข่งขันและมีการประเมินคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นหลักประกันในประสิทธิภาพและคุณภาพของสถาบันการฝึกอบรม ทั้งรัฐและเอกชนควรรับผิดชอบร่วมกันในการฝึกอบรมตามความถนัดและมีส่วนร่วมในการอุดหนุนการฝึกอบรมของผู้ด้อยโอกาส แต่การพัฒนาความรู้ทางวิชาการอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ควรต้องมีการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานโดยทั่วไปและจริยธรรมของลูกจ้างด้วย เช่น ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

สถานประกอบการในประเทศไทยยังมีการจัดฝึกอบรมน้อยมาก การเปลี่ยนงานบ่อยเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการลังเลที่จะจัดการฝึกอบรม แต่การไม่มีการฝึกอบรมก็ส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนงานบ่อยกว่า

กรณีที่มีการฝึกอบรม อีกทั้งการฝึกอบรมภายในสถานประกอบการเป็นวิธีหนึ่งที่จะสร้างความผูกพันที่ดีระหว่าง นายจ้างและลูกจ้าง การศึกษาในต่างประเทศ พบว่า การฝึกอบรม โดยเฉพาะการฝึกอบรมที่มีลักษณะค่อนข้าง เฉพาะเจาะจงสำหรับหน่วยงาน (specific training) ซึ่งถือว่าเป็นการลงทุนร่วมกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง การเปลี่ยนงานจะเป็นการสูญเสียทั้งสองฝ่าย ดังนั้นลูกจ้างและนายจ้างต้องพยายามรักษาความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างกันไว้ ซึ่งจะมีส่วนช่วยลดข้อพิพาทแรงงานได้อีกด้วย

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่เศรษฐกิจประสบภาวะวิกฤต ทำให้ไม่คุ้มที่จะลงทุนด้านกายภาพ จึงเป็น โอกาสอันดีที่สถานประกอบการจะหันมาให้ความสนใจกับการลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้น

การศึกษา

การศึกษาเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาแรงงานไทย จึงควรเร่งขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย เร็ว ซึ่งมีค่าใช้จ่ายของปีของการศึกษาชั้นต่ำที่ต้องขยายเท่านั้น แต่คุณภาพของการเรียนการสอนต้องได้รับการ ปรับปรุงด้วย ในปัจจุบัน การศึกษาในโรงเรียนเน้นที่การให้ข้อเท็จจริงมากกว่าการสอนให้รู้จักวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเหล่านั้น การศึกษาไม่ควรเน้นที่การให้ความรู้เท่านั้น เพราะในโลกปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้า ความรู้มักเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ควรเน้นที่กระบวนการศึกษา กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ไป ตลอดชีวิต การศึกษาต้องสร้างพื้นฐานทักษะด้าน คณิตศาสตร์ ภาษา คอมพิวเตอร์ ที่จะมีความสำคัญมากใน อนาคต นอกจากนี้หลักสูตรการศึกษาควรมีหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ และความถนัดของแต่ละบุคคล

แนวโน้มที่สำคัญด้านการค้าระหว่างประเทศประการหนึ่ง คือสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีเข้มข้น มีความรู้ เป็นฐานการผลิต มิใช่ทรัพยากรธรรมชาติหรือแรงงานเป็นฐาน จะมีความสำคัญมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาระดับ อุดมศึกษาจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ผู้เข้ารับการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาของไทยยังมีสัดส่วนที่ต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศระดับการพัฒนาเดียวกันและประเทศอุตสาหกรรม ในปี 1996 มีนักศึกษาในระดับปริญญาตรีประมาณ 1,100,000 คน โดยครึ่งหนึ่งเป็นนักศึกษาใน มหาวิทยาลัยเปิด ประมาณ สามแสนคนศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏ สองแสนคนในมหาวิทยาลัยปิด ที่เหลือ อยู่ในมหาวิทยาลัยเอกชน ถ้าหากจะทำการสร้างความสามารถทางเทคโนโลยี รวมทั้งให้กำลังแรงงานผู้ประกอบการ มีความสามารถในการปรับตัวที่รวดเร็ว การศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความสำคัญ และต้องมีคุณภาพที่ดี นอกจากนี้ยังต้องมีการเน้นในด้านของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม ที่มีการพยากรณ์ว่ามีความขาดแคลน อีกด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า คุณภาพของผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญ สัดส่วนของผู้สอนที่มีคุณวุฒิต่ำกว่าปริญญาโท มีสูง ถึง ร้อยละ 64 ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ร้อยละ 58 ในมหาวิทยาลัยของรัฐบาล และร้อยละ 49 ใน มหาวิทยาลัยเอกชน ในปี 1996 (Middleton J and Z. Tzannatos 1998)

สวัสดิการสำหรับแรงงาน

การสร้างสวัสดิการเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของลูกจ้าง มีหลักในการดำเนินการอยู่ 2 ประการ คือ หลักของการประกันและหลักของการให้ความช่วยเหลือ ถ้าใช้หลักของการประกัน ค่าเบี้ยประกัน (หรืออัตรา

เงินสมทบ) สำหรับความเดือดร้อนชนิดหนึ่งที่บุคคลหนึ่งต้องจ่าย จะสะท้อนโอกาสเฉลี่ยที่บุคคลนั้นๆ จะประสบกับความเดือดร้อนชนิดนั้นและประโยชน์ทดแทนที่จะได้รับต้องสะท้อนจำนวนเงินที่จ่ายเข้าสมทบ เช่น ถ้าเป็นการประกันการเจ็บป่วย เบี้ยประกันต้องสะท้อนโอกาสเฉลี่ยของการเจ็บป่วยของกลุ่มผู้เอาประกัน ดังเช่นการประกันของบริษัทเอกชนซึ่งอัตราเบี้ยประกันจะเพิ่มตามอายุเพราะอัตราการเจ็บป่วยของคนเพิ่มขึ้นตามอายุเช่นกัน และถ้าต้องการได้รับความคุ้มครองสูงขึ้นก็ต้องจ่ายเบี้ยประกันเพิ่มขึ้น ผู้ประกันซื้อระดับความคุ้มครองตามความพอใจของตนและจ่ายตามระดับความคุ้มครองนั้นๆ

แต่ถ้าใช้หลักของการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการโอนเงินจากคนกลุ่มหนึ่งไปให้อีกกลุ่มหนึ่ง (income transfer) ในกรณีนี้ระดับความคุ้มครองไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับจำนวนเงินที่บุคคลนั้นๆ จ่าย เช่น การประกันสุขภาพที่อัตราจ่ายเงินสมทบคิดเป็นสัดส่วนกับรายได้ แต่ประโยชน์ทดแทนเหมือนกันหมดทั้งผู้มีรายได้สูงและต่ำ กรณีนี้เท่ากับเป็นการโอนเงินจากผู้มีรายได้สูงไปให้ผู้มีรายได้ต่ำกว่า ถ้าโอกาสเจ็บป่วยของคนทั้งสองกลุ่มเท่ากัน ถ้าเป็นเรื่องของการโอนรายได้ หลักการที่ต้องคำนึงถึงคือ ความเท่าเทียม (equity) ในสังคม การโอนรายได้จากผู้ที่ยากกว่าไปให้ผู้ที่ยากจนกว่าเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าจะสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมมากขึ้น

การให้สวัสดิการลูกจ้างในระยะยาวจะเป็นการเสริมขวัญและกำลังใจของลูกจ้างและทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในปัจจุบัน ลูกจ้างในสถานประกอบการขนาดใหญ่มีสวัสดิการในเรื่อง การเจ็บป่วย การคลอดบุตร ทูพลาภและการเสียชีวิต รัฐจึงควรมีการขยายสวัสดิการของแรงงาน ในลักษณะที่เป็น safety net ในช่วงที่มีความเดือดร้อน เพื่อให้มีการปรับตัวได้ ควรพิจารณาให้สวัสดิการแก่ผู้ที่ตกงาน เพื่อบรรเทาความทุกข์ยาก โดยในขณะที่เดี่ยวก้นมาตรการจะต้องคำนึงถึงภาระของรัฐบาล ให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในโครงการ และมีการสร้างแรงจูงใจให้มีความพยายามหางานต่อไป

5.6 การคาดการณ์ที่สมเหตุสมผล (Rational expectation)

การคาดการณ์อนาคตอย่างมีสติและสมเหตุสมผล จะเป็นไปตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังตัวอย่างของความพอเพียงและความไม่พอเพียงในประเด็นของ การวิเคราะห์ข้ามเวลา (intertemporal analysis) ในส่วนที่หนึ่งซึ่งเป็นตัวอย่าง กล่าวถึงการบริโภค แต่สามารถชี้ให้เห็นประเด็นด้านการลงทุนและการค้าได้เช่นกัน เนื่องจากการที่ประเทศไทยมีการลงทุนเพิ่มขึ้นอย่างมากในระยะหลัง อันนำไปสู่วิกฤติทางเศรษฐกิจ ส่วนหนึ่งมาจากที่ผู้ประกอบการหลายฝ่ายมีการคาดหวังว่า เศรษฐกิจไทยและการส่งออก ได้ขยายตัวอย่างสูงมากติดต่อกันเป็นเวลานาน จึงคาดว่าจะมีการขยายตัวสืบเนื่องต่อไป ความต้องการสินค้าทั้งภายนอกและภายในจะสูงต่อไป ทำให้มีการขยายการลงทุนในหลายอุตสาหกรรม ไม่ตระหนักว่าการส่งออกและผลผลิตมวลรวมประชาชาติจะไม่สามารถขยายตัวไปได้ตลอด ไม่คำนึงว่าไม่มีประเทศใดจะสามารถมีการส่งออกขยายตัวได้ร้อยละ 20 ทุกปี ในขนาดที่เศรษฐกิจโลกมีการขยายตัวเพียงร้อยละ 2-2.5 รวมทั้งการแข่งขันในตลาดโลกมีสูงขึ้นมาก เมื่อแทบทุกประเทศ รวมทั้งประเทศขนาดใหญ่อย่างสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนเปิดประเทศ มีนโยบายเร่งการส่งออก การที่คาดการณ์ดีกว่าที่ควร ทำให้มีการลงทุนการใช้จ่ายสูง มีการกู้หนี้ มีเศรษฐกิจฟองสบู่ จนมีปัญหาดังกล่าว

การที่จะมีการคาดการณ์ที่ถูกต้อง ผู้ประกอบการจะต้องมีการเพิ่มพูนความรู้ การรับรู้ข่าวสาร ความสามารถในการวิเคราะห์ มีความทันสมัยและประกอบธุรกิจด้วยความมีสติ ทางราชการต้องมีนโยบายที่ให้การแข่งขัน เพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพ และความระมัดระวังในการดำเนินธุรกิจ ธุรกิจที่มีการผูกขาดมีการปกป้องทำให้ไม่มีแรงจูงใจที่จะปรับตัว เรียนรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีหน่วยงานที่อยู่ต่างประเทศ สามารถช่วยในการสร้างระบบที่จะให้ข้อมูลด้านต่างประเทศแก่ผู้ประกอบการ หรือมีการเชื่อมโยงข้อมูลกับองค์กรเอกชน เป็นการช่วยเหลือผู้ประกอบการโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กที่ไม่มีกำลังพอจะหาข้อมูลที่ครอบคลุมในต่างประเทศได้

5.7 การมีมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม

การจะลดความเสี่ยงด้านการค้า จำเป็นต้องคำนึงด้านสิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งนี้ หากการผลิตการค้าไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ก็จะไม่มีความยั่งยืน การผลิตไม่สามารถขยายตัวได้ด้วยข้อจำกัดด้านนี้ นอกจากนี้จากการที่กระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต เป็นกระแสหลักที่การค้าระหว่างประเทศต้องคำนึงถึง โดยถ้าหากการทำอุตสาหกรรม ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่ได้มาตรฐาน ก็จะมีการต่อต้านส่งผลให้ความต้องการสินค้าส่งออกนั้นลดลง นอกจากนี้ ถึงแม้ว่าไม่มีหลักฐานว่าการค้าระหว่างประเทศและการลงทุนระหว่างประเทศทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อม โดยมีการศึกษาเชิงประจักษ์พบว่าบริษัทต่างชาติไม่มีแรงจูงใจที่ใช้มาตรฐานสิ่งแวดล้อมของประเทศกำลังพัฒนาเป็นปัจจัยในการเลือกลงทุน (UNCTAD 1999a) รวมทั้งไม่มีมาตรฐานที่ต่างไปจากการผลิตในประเทศอุตสาหกรรม เนื่องจากต้นทุนด้านการรักษาสภาพแวดล้อมเป็นสัดส่วนที่ต่ำในต้นทุนการผลิตรวม และบริษัทข้ามชาติมักจะถูกเพ่งเล็งในประเทศเจ้าบ้านในด้านนี้ (Wheeler, D. P. Martin 1992) แต่การค้าและการลงทุนมีส่วนในการเพิ่มการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพิ่มความต้องการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถ้าหากไม่มีการดูแลทรัพยากรธรรมชาติจะหมดไป และคุณภาพชีวิตของประชาชนจะด้อยลงตามความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมได้ ทำให้การพัฒนาประเทศไม่ยั่งยืนไม่มีความพอดี

ในด้านมาตรการ รัฐบาลควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีกระบวนการการผลิตตามมาตรฐานสากล ซึ่งต่างชาติยอมรับ เพื่อไม่ให้มีปัญหาด้านการส่งออก มีการเจรจาการค้าในเวทีต่างๆที่จะไม่ให้มีการใช้มาตรฐานสินค้าและสิ่งแวดล้อมเป็นอุปสรรคในการค้า มีการใช้เครื่องมือและแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ เช่นมาตรการภาษี ที่จะให้ผู้ทำมลภาวะต้องรับผิดชอบ และต้นทุนการผลิตรวมถึงต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการและแรงงานมีความรู้ในการรักษาสภาพแวดล้อมและมีการจัดการกับของเสียจากการผลิตที่มีประสิทธิภาพ

6. สรุป

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ

ประเด็นสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถพิจารณาเป็นพื้นฐานของการวางมาตรการด้านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ คือ “การพัฒนาและบริหารประเทศในทางสายกลาง” โดยมี “ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ มีเหตุมีผล” หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage) คือ มีการผลิตและการค้าในสิ่งที่เรามีความสามารถโดยเปรียบเทียบดีกว่าประเทศอื่น ดังนั้นสินค้าส่งออกจึงเป็นสินค้าที่เราถนัดสามารถแข่งขันได้อย่างแท้จริง ในขณะที่การนำเข้าก็เป็นสินค้าที่มีราคาต่ำกว่า คุณภาพดีกว่าที่จะทำเองในประเทศ ทำให้ผู้บริโภคได้ใช้สินค้าราคาถูกและดี ผู้ผลิตที่ต้องการวัตถุดิบก็สามารถหาจากแหล่งที่มีต้นทุนต่ำที่สุด ดีที่สุดได้ และ ผลิตสินค้าที่มีราคาต่ำ ถ้าเป็นสินค้าส่งออกก็ส่งเสริมการแข่งขันได้

การค้าระหว่างประเทศที่มีการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ไม่แท้จริงจึงขัดกับหลักการของปรัชญาฯ เช่นการปกป้องอุตสาหกรรมโดยใช้ภาษี การส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ไม่มีความได้เปรียบที่ยั่งยืน การมีนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ไม่เหมาะสมไม่มีความยืดหยุ่น และ การมีมาตรการทางการค้าจากแนวคิดที่มุ่งจะเอาชนะทางการค้า(มองประเทศเหมือนบริษัท)

กระแสโลกาภิวัตน์ของโลกเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น ประเทศต่างๆ ได้พยายามที่จะเปิดประเทศทำการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศมากขึ้น โดยแต่ละประเทศต่างตระหนักว่า การเปิดประเทศเข้าไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัว นอกจากนี้การค้าระหว่างประเทศต่างๆ ในโลกยังมุ่งเน้นไปทางสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีเข้มข้นเพิ่มมากขึ้น

การค้าระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ต้นทุนการขนส่งและโทรคมนาคมลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การผลิตมีการกระจายมากขึ้น นั่นคือจะเป็นการก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าความชำนาญพิเศษตามแนวตั้ง (vertical specialization) หรือเรียกว่า การแบ่งเป็นส่วนๆ “Fragmentation” นั่นคือสินค้าชนิดหนึ่งๆ จะประกอบด้วยชิ้นส่วนที่ผลิตมาจากแหล่งหรือประเทศต่างๆ ที่สามารถผลิตชิ้นส่วนนั้นได้ในราคาที่ต่ำที่สุด นอกจากนี้กระแสแนวคิดหลักของโลกในยุคโลกาภิวัตน์จะโน้มเอียงไปในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน สินค้าจากประเทศที่มีลักษณะขัดกับแนวคิดนี้จะไม่เป็นที่ยอมรับของตลาดโลก นั่นคือความซับซ้อนของการค้าระหว่างประเทศจะมากขึ้น

การค้าระหว่างประเทศมีผลดีหลายประการ คือ ทำให้สวัสดิการของผู้บริโภคสูงขึ้น จากสินค้าที่มีราคาต่ำและคุณภาพดีกว่ากรณีการไม่มีการค้า การใช้ทรัพยากรของสังคมมีประสิทธิภาพสูงขึ้น และทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีจากการนำเข้าเครื่องจักรที่ทันสมัย แรงผลักดันจากการแข่งขันและการรับรู้ถึงแนวทางจัดการและการผลิตที่เป็นมาตรฐานสากล

อย่างไรก็ตามการที่มีการค้าระหว่างประเทศ ทำให้เกิดความผันผวนและความเสี่ยงในระบบเศรษฐกิจเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงตัวแปรในเศรษฐกิจโลก ตัวแปรที่สำคัญคือ ราคาสินค้าในตลาดโลก อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงสภาวะการแข่งขันและกติกาของการค้าระหว่างประเทศ

การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรต่างๆ ทำให้ผู้ประกอบการมีความเสี่ยงในการวางแผนการลงทุนและการผลิต มีผลกระทบต่อรายได้ และหากไม่สามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพหรืออุปสงค์ลดลงอย่างรวดเร็ว ก็จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือเลิกกิจการ มีผลต่อทั้งผู้ประกอบการและแรงงาน

เพื่อที่จะสร้างภูมิคุ้มกันความผันผวนและความเสี่ยงจากการค้าระหว่างประเทศตามแนวของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รัฐควรมีมาตรการที่จะลดหรือบรรเทาผลกระทบ มาตรการนี้ควรประกอบด้วย การสร้างเครื่องมือในการลดความเสี่ยงจากราคา ซึ่งในด้านของเกษตรกร ควรให้มีระบบประกันราคาที่มีประสิทธิภาพ มิใช่เป็นลักษณะที่ดำเนินการอย่างไม่มีแนวทางที่ชัดเจนเป็นไปตามกระแสทางการเมือง และให้มีการพัฒนาส่งเสริมเครื่องมือในการป้องกันความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยน

การกระจายสินค้าและกระจายตลาดเป็นมาตรการสำคัญหนึ่งที่จะลดความผันผวนจากการค้าระหว่างประเทศ ในอดีตประเทศไทยมีการกระจายสินค้าที่ดี แต่การกระจายตลาดยังทำได้ไม่มาก นอกจากนี้แม้ว่าจะมีการลดภาษีโดยเฉลี่ยลดลงตามความตกลงแกตต์ ประเทศอุตสาหกรรมก็ยังมีกีดกันทั้งด้านภาษีและมิใช่ภาษีต่อประเทศกำลังพัฒนา การเจรจาการค้าเพื่อเปิดตลาดสินค้าในประเทศเหล่านี้ก็จะช่วยในการขยายตัวของการส่งออกได้

เนื่องจากแรงงานจำเป็นต้องปรับตัวอย่างมาก ตามการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและการแข่งขันที่เป็นพลวัต จึงต้องมีการให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นทักษะการวิเคราะห์ ภาษา การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในอนาคตการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะมีความสำคัญขึ้น ต้องมีการพัฒนาทั้งปริมาณและคุณภาพ รัฐควรมีการจัดการให้สวัสดิการคุ้มครองแรงงานรวมทั้งการประกันการว่างงาน หรือ safety net เพื่อให้สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงได้

ในส่วนของผู้ประกอบการ เพื่อมิให้เกิดความไม่พอเพียงเช่นในอดีต ต้องมีการให้ข่าวสารข้อมูล กระตุ้นให้ผู้ประกอบการเรียนรู้ มีการตัดสินใจและคาดการณ์ที่มีเหตุมีผล ทำให้การลงทุนเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

ในอีกด้านหนึ่งของการลดความเสี่ยงจากการค้าระหว่างประเทศ คือการที่พยายามทำให้การส่งออกมีการขยายตัวอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันและความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในระยะยาว คำนึงว่าความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมีลักษณะเป็นพลวัตสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ มาตรการที่ควรทำคือพัฒนาและใช้ประโยชน์ปัจจัยพื้นฐานที่มีความได้เปรียบอย่างแท้จริงเช่น คุณภาพของภาคเกษตร สภาวะทางภูมิศาสตร์ และสร้างพลวัตของการแข่งขันโดยการพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการ ซึ่งเน้นด้านการประยุกต์มากกว่าการวิจัยพื้นฐาน และต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างภาคเอกชนและรัฐบาล

การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ สามารถช่วยในการส่งออกโดย ผ่านเครือข่ายบริษัทข้ามชาติซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญสูงขึ้น และส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยี แต่การจะใช้ประโยชน์จากการลงทุนจากต่างประเทศ ต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมของปัจจัยในประเทศเป็นสำคัญ เนื่องจากการลงทุนจากต่างประเทศเน้นที่การทำกำไรมิใช่สวัสดิการของสังคม ประเทศเจ้าบ้านควรมีการพัฒนาปริมาณและคุณภาพของแรงงานที่มี

ทักษะรวมทั้งวิศวกร สร้างแรงจูงใจให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี สร้างอุตสาหกรรมสนับสนุนและบริการเชื่อมโยงกับบริษัทข้ามชาติ หากมีการส่งเสริมการลงทุนต้องเลือกกิจการที่จะมีประโยชน์ต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นมาตรการที่มีประโยชน์ของภาคอุตสาหกรรม ทั้งในด้านการผลิตและการค้ามีความยั่งยืน ไม่ทำให้การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลภาวะเป็นอุปสรรคในการผลิต นอกจากนี้การให้ความสนใจกับปัญหาเหล่านี้จะช่วยให้เกิดปัญหาในการอ้างเป็นสาเหตุกีดกันการค้าได้

เอกสารอ้างอิง

- ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ และคณะ. 2541. การศึกษาปัจจัยกระทบการส่งออกของไทย และยุทธศาสตร์ และแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ฝ่ายการวิจัยทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาสังคม. 2540. โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาและคุ้มครองแรงงานไทยตามกระแสการค้าโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจรายสาขา. 2541. “สรุปบทความเรื่อง World Trade and Contemporary Issues in International Trade Policy และ A Strategy for Thailand's Trade Policy” ใน โครงการแผนแม่บทกระทรวงพาณิชย์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจรายสาขา. 2542. “ภาคการค้าระหว่างประเทศ (รายงานทิศทางเศรษฐกิจและการค้าไทย : ภาคการค้าระหว่างประเทศ)” ใน โครงการแผนแม่บทกระทรวงพาณิชย์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2539. โครงการวิจัยการประเมินผลการปรับลดภาษีศุลกากร และผลกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจไทยในตลาดโลก. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2540. แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทย, ภาคที่สอง : กลยุทธ์อุตสาหกรรมรายสาขา. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วิโรจน์ ณ ระนอง และ วีรวัฒน์ จันทโชติ. 2541. การรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร และกลไกในการบริหารราคาสินค้าเกษตรตามข้อเสนอใหม่. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. 2542. “บทบาทของสถาบันวิจัยภาครัฐในการลดเลี่ยนอย่างสร้างสรรค์ : ยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอดของอุตสาหกรรมไทย”. รายงานที่ตีพิมพ์. ฉบับที่ 22 (พฤษภาคม).

- Alba, P. et al. "Thailand's Corporate Finance and Governance Structure: Impacts on Firms' Competitiveness" in *Competitiveness and Sustainable Economic Recovery in Thailand* Witte, J. and S. Koeberle. (eds). Bangkok: NESDB.
- Arndt, S.W. 1997. "Globalization and Trade : A Symposium". *The World Economy* 20(5): 695-707.
- Krugman, P. 1994. *Rethinking International Trade*. Cambridge: MIT Press.
- Krugman, P. 1996. *Pop Internationalism*. Cambridge: MIT Press.
- Middleton, J and Z. Tzannatos. 1998. "Skill for Competitiveness" in *Competitiveness and Sustainable Economic Recovery in Thailand*. Witte J and S. Koeberle (eds). Bangkok: NESDB.
- Pussarangsri, B. 1993. *Effect of Foreign Direct Investment*. TDRI. (mimeograph)
- Poh Kam, W. 1991. *Technology Development through Subcontracting Linkages*. Tokyo: Asian Productivity Organization.
- Sachs, J.D. and A. Warner. 1995. "Economic Reform and the Process of Global Integration." *Brookings Papers on Economic Activity* 1.
- Siamwalla, A. et al. 1999. *Foreign Capital Flows to Thailand : Determinants and Impact*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.
- Thongpakde, N. and W. Pupphavesa. 1999. "Returning Textiles and Clothing to GATT Disciplines." Preparing for the East Asia Conference on Options for the WTO Negotiations, Organized by PECC/TPF and the World Bank, Manila, Philippines.
- Thongpakde, N. and W. Pupphavesa. 1994. "Industrial Restructuring and the Role of Foreign Investment in ASEAN." in *ASEAN-China Economic Relation*, edited by J. Tan Singapore. Singapore: ISEA.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) 1999a. *World Investment Report 1999: Foreign Direct Investment and the Challenge of Development*. New York: United Nations.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) 1999b. *Trade and Development Report 1999*. New York: United Nations.

Wheeler, D. P. Martin. 1992. "Prices, Policies and the International Diffusion of Clean Technology: the Case of Wood Pulp Production." p. 197-226 in P.Loyed (ed.) *International Trade and the Environment*. Washington D.C.:The World Bank.

Witte, J. and S. Koeberle. eds. 1998. *Competitiveness and Sustainable Economic Recovery in Thailand*. Background Papers for the Conference "Thailand's Dynamic Economic Recovery and Competitiveness" in Bangkok, May 1998. Bangkok : The Office of the National Economic and Social Development Board and the World Bank Thailand Office.

World Bank. 1987. *World Development Report 1987*. New York: the World Bank.

World Bank. 1999. *World Development Report 1999/2000 : Entering the 21st Century*. New York: the World Bank.